

РОМЕН РОЛЛАН

Дві книжки, які недавно видав Ромен Роллан, будуть сприйняті з вдячним ентузіазмом і радісною гордістю всіма прибічниками пролетарської революції (Ромен Роллан, „П'ятнадцять років боротьби“, Рідер; Ромен Роллан „Через революцію до миру“, „Інтернаціональне видавництво“).

Відомий письменник уміщує в них свої політичні писання, починаючи від кінця війни 1914-1918 року. 15 років боротьби проти націоналізму, проти імперіалізму, проти огидливих наслідків останньої різанини, проти підготовлення до різанини майбутньої. Світлий силует Ромена Роллана, непогублений і вірний, п'ятнадцять років виділяється на фоні Європи — Європи з її фашизмом та білим терором, з її конкуренцією озброєнь та жорстокими пророцтвами, з її дикунським знищенням робітників, з її переслідуванням всякого виразу вільної думки — цебто думки, зв'язаної з боротьбою пролетаріату за своє визволення.

Історія, яка забуде або згадає з огидою стількох міністрів та халіфів на годину, буде пам'ятати слова і дії Ромена Роллана. Вона скаже, чому ця людина, яка втілює в собі гуманізм, яка продовжує гуманізм великих мислителів висхідної буржуазії — Еразма, Монтеня, Дідро — через логіку фактів переконала у необхідності захисту найдорожчих їй цінностей: людського братерства, взаємної солідарності та порозуміння,

майбутньої культури; вона переконала, скажемо ми, у необхідності віддати свій геній на службу революції.

Бо з цієї пори Ромен Роллан ясно визнає, що тільки пролетарська революція, пролетарська диктатура, соціалізм несуть у собі всю надію людства, його шанси на врятування, його перспективи на розвиток.

Проти батьківщини пролетаріату мобілізується обскурантистська буржуазія, яка зв'язана зі всіма силами реакції, з мілітаризмом, з церквою; вона нацьковує на революційний пролетаріат свої банди гітлерівських убивць та фашистів, своїх насильників, своїх інквізиторів та паліїв книжок.

Буржуазія царює огидливою господаркою на спустошеній безплідній землі, яку вона віддала вогню та мечу своїх солдафонів, з якої вона вигнала все, що колись було величчю цієї землі.

В одному з листів від лютого 1931 р., адресованому до Гладкова і Сельвінського, Ромен Роллан пригадає сцену з „Антонія і Клеопатри“ Шекспіра, де увечері перед боем, який розв'яже долю світу, чути в нічному повітрі навколо табору Антонія чудесну музику: флейти та співи. „Це невідомий кортеж Діоніса, це боги старого людства“, „людяність“, „вільний дух“, які залишають табір Антонія: подібно до цього найкращі серед мислителів і письменників, яких шанувала буржуазія, залишають її і прокли-

нають її справу. Вони йдуть до революції своїм шляхом, плутаними мандрівцями індивідуалізму, через численні етапи, через численні повороти, стежачи за переміщенням духовних цінностей, захисниками яких вони були.

І, звичайно, тому що ці духовні цінності, за які боролась у минулому буржуазна гуманістична інтелігенція, були потоптані продажною кривавою буржуазією імперіалістичної доби, бо їм нема більш місця в державі свастики та лікторських в'язок, бо один соціалізм зберіг для них прекрасні можливості розвитку — саме цьому Ромен Роллан та Андре Жід, ці берці за вільну та об'єднану людиність, мусили обов'язково приєднатися до революційного пролетаріату.

„Суворим шляхом, повним перешкод, часто боляче спотикаючись, іноді падаючи і блукаючи, підводячись і вперто продовжуючи свою путь, прийшов я до нового світу“. Простежимо за шляхом, який привів Ромен Роллана до непримиренної оборони СРСР та справи соціалізму.

Хай цей високий приклад захопить і поведе тих чесних інтелігентів, які хочуть чи претендують бути вільними.

У цьому переході Ромен Роллана з одного світу до іншого ми вітаємо одну з кращих перемог нашої справи, доказ її величності, запоруку її успішного вивернення.

Яка була позиція Ромен Роллана після війни, що її він ганьбив і плямував один серед зграї оскажених інтелігентів, покірних імперіалізму, в своїй хоробрій книжці „Над бійкою“?

„Спочатку 1919 р. ми прийшли до цього рішення: соціальна революція здавалась нам необхідною. Але ця необхідність вимагала великих жертв. Вона реалізувалась у Росії, в стражданні і крові“. Душа інтелігентів — борців за мир підчас війни, що створили те кредо, перші настановлення

якого вимагали поваги до людського життя та волі індивідуального сумління, відступила було перед новим Сфінксом, який палив сучасність, щоб урятувати майбутнє.

„Я не можу відкинути моїх богів, якими я жив: бога „Людяність“, бога „Воля“, щоб слугувати тільки богам „Революція“. Кола Бренйон каже: „бог один, я його визнаю, але мені цього не досить“. Я хочу принести до табору революції ті великі вічні цінності, які нас врятували від безум'я національної війни“.

Ромен Роллан у своїй боротьбі проти імперіалістичної війни проголошував духовну незалежність. Але тоді ж він демаскував фальшивість тих інтелігентів, які використовували удавану незалежність духу, як зручне алібі для своєї підлоти, для свого зрадництва.

Ні, ці не протестували проти блокади, яка мусила голодом роздавити Російську Революцію, проти блокади, складеної коаліцією капіталістичних країн Європи, країн антантівських, німецьких та нейтральних.

Але й Ромен Роллан, який в ім'я незалежності духа боровся проти диктатури буржуазії, побігів одразу сприйняти без застережень пролетарську революцію. Він гадав, що кожен вид роботи, кожна група працівників має своє власне окреме завдання і що завдання інтелігентів було саме зберігати незалежність духа, не підкорятись расовому чи класовому патріотизмові, диктатурі національній чи соціальній: Р. Роллан гадав, що „Клерамбо“, „Один проти всіх“ „врятує всесвітню цінність — людяність, яка може зруйнуватися у завзятості боротьби“.

У блискучому диспуті 1922 року між Р. Ролланом та нашим товаришем Барбюсом ідеалізм Р. Роллана виявився дуже ясно: „ми саме належимо

до тих нечисленних, що мають цю привілею — бути революціонерами, але залишатись вільнодумцями¹. Він пропагує гандистське гасло „неспівробітництва“, бачачи в ньому особливу цінність. Увесь час перед ним все та ж сама дилема, яка цікавить його найбільш: в чому актуальний обов'язок інтелігента — чи в тому, щоб тілом і душею приєднатись до армії Революції, чи слугувати їй та справі людства, зберігаючи незалежність вільної думки — чи буде це проти Революції, чи зрозуміє вона це прагнення до волі?

Його часто захоплює план проти-ставлення світової спілки культурних людей всіх країн спільному ворогові, націоналістичному варварству, яке розповзається по землі.

Вся ця доба (1922 - 1927) — доба невпевненості та гарячого вивчення життя. За ці роки в творчості Р. Роллана домінує вплив Ганді, про якого він створіє книгу, хоч перспективи Російської Революції ні на момент не виходять з його уваги.

1927 року, у небезпечний момент, коли Англія рве стосунки з СРСР, коли вже намічається антирадянська коаліція, Ромен Роллан підкреслено проклямає свою відданість Радянському Союзові, свою віру в історичну необхідність його існування, свою жваву симпатію до цього „міцного авангарду людського суспільства“.

В. КОРЯК

ЧЕРНЕТКИ ТЕСЛЕНКА

ДО ІСТОРІЇ НОВЕЛИ¹

Перше видання творів Тесленка вийшло у видавництві „Вік“ (1912)

¹ Розділ з розвідки: „Архип Тесленко“.

Його позиція не змінилася й пізніш. Він не перестає енергійно зміцнювати її голосними маніфестами, постійною діяльністю на користь Революції. Чи слід відзначати участь, яку брав Р. Роллан у світовому інтернаціональному антивоєнному конгресі, що відбувся 1932 р. в Амстердамі, чи слід згадувати нищівні удари Ромен Роллана, скеровані проти фашизму, гітлеризму, білої диктатури?

Де б не піднялись робітничі маси — у Відні чи в Астурії — Ромен Роллан завжди був на їх боці. Він вітав їх визвольну боротьбу, він плямував їх катів.

Ромен Роллан бачить тепер тільки один вихід для розуму, який му-читься, пригнічений, переслідуваний, кинутий в тюрму фашистами, потопаний буржуазією, яка заперечує все краще, що створила думка й культура в минулому. Ромен Роллан визнає в революційному пролетаріаті єдиного прямого спадкоємця найкращих надбань цієї культури.

Ромен Роллан вітає у пролетарській революції реалізацію своїх гуманістичних мрій. Він проголошує кінець старого рабства: хай дух волі стане основою, яка з'єднає вільні народи у всесвітню соціалістичну республіку — тільки цей Союз створить мир на світі.

З французької переклав

Роман Самарін

під назвою „З книги життя“. Всю збірку було проредаговано цим ефремовським видавництвом, і — за свідченням самого Ефремова — навіть назва книжки була дана видавництвом.

Книжка вийшла з друку вже після смерті автора (Тесленко вмер 15 червня 1911 року).

Надрукованими він бачив 17 своїх творів. Десь за рік до смерті почав турбуватися їхньою долею і дуже боявся, що „загинуть твори по газетах“. Так писав в одному листі. Сам склав список усього, що мав надрукованого. Ось цей список:

„До цього часу я маю такі оповідання, надруковані ось де.

„Громадська Думка“ за рік 1906:

- 1) Радощі, № 34.
- 2) Школяр, № 69.
- 3) Любов до ближнього, № 80
- 4) У схимника, № 104.

„Рада“ за р. 1906:

- 5) У городі, № 3.
- 6) Наука, № 6.

„Нова Громада“ р. 1906:

- 7) За пашпортом, кн. 3.
- 8) Хуторяночка, кн. 7.
- 9) Син, кн. 11.

„Село“ за р. 1910:

- 10) Страчене життя.

„Рада“ за р. 1910:

- 11) Поганяй до ями, № 36.
- 12) Немає матусі, № 111.
- 13) Прощай життя, № 117.
- 14) В тюрмі, №№ 156 і 157.
- 15) На чужині, №№ 196 і 197.
- 16) Тяжко, „Село“, № 38.
- 18) Що робити, „Світло“, кн. 3.

В цьому списку не було таких новел: „Да здравствует небитіє“, „Як же так“, „Свій брат“, „Щоб з мене було“, „В пазурях у людини“.

З листування знаємо, що деякі з цих творів вперто не хотіли містити редакції українських буржуазних органів преси. З властивою буржуазним

Тартюфам вразливістю редакції цих газет і журналів мотивували своє одмовлення друкувати „чорним песимізмом“ Тесленка, ховаючи дійсні причини. Бо коли мова йде про ранні твори, такі, наприклад, як комедія „Патріоти“, що Тесленко надіслав до журналу „Нова громада“, який цього твору не надрукував, то ясно, що справа була не в песимізмі. В примітках до видання 1928 року натякається на те, що, мовляв, українська преса зазнала переслідувань. Було закрито після тругу в редакції газету „Громадська думка“. Але після того почала виходити щоденна газета „Рада“ за редакцією запеклого просвітянина Бориса Грінченка, а після нього—другого зубра—„самого“ Єфремова. Що це була за газета, про це свідчить той факт, що навіть українські модерністи, — одверті до цинізму занепадники, що проповідували безоглядний індивідуалізм, — що навіть і вони знушалися з сервілізму „Ради“, яка дописалася до вихваляння царського двоголового орла. В органі українських модерністів „Укр. Хата“ було надруковано таке про „радян“ (цебо про єфремовську групу, що видавала газету „Рада“):

„Ім здається, що український народ уламок руського народу („Рада“, № 14, 1913. Редакційна стаття), який в своїй цілості може грітись і кублитись тільки в пір'ї двоголового орла („Рада“, № 202, 1911. Редакційна стаття); вони рішуче руками й ногами одбиваються від нових постулатів українства, а найбільш од т. з. сепаратизму“.

Якраз в п'есі „Патріоти“ Тесленко каже про „автономію“. Отже виходить, що і це гасло було страшне для редакції „Нової Громади“. Цей місячник належав тій же єфремовській

групі, що і щоденна газета „Рада“. Єфремов маринував 2 роки перші три твори Тесленка, що побачили друк уже після революції (1906). Це були: „Хуторяночка“, „За паспорт“ і „Син“. Новела „Свій брат“ була так добре захована, що побачила світ тільки в 1926 році в журналі „Всесвіт“. Інтересно, де вона була до того часу.

А зміст її дійсно такий, що він був не по нутру речникам української куркульні — Єфремову і компанії.

Друге видання „Віку“ (1918) було доповнено дорисом Тесленка з села Харківці. Але в ньому не було одного твору, який фігурує в списку, складеному Тесленком. Це новела „Тяжко“. Її було вміщено в третьому виданні — вже Державного Видавництва України (1925). Нарешті, в 4-ому виданні (теж, як і всі попередні, редактованому Єфремовим) — 1928 року було збрано крім зазначених ще ранні і посмертні твори. Єфремов повідомляв, що він мав у себе рукописи Тесленка, крім тих, очевидно, які Тесленко передав йому до революції, ще й до того невідомі, а саме: 1) Вірші російською мовою, писані в роках 1900 — 1902. 2) Два нариси 1902 року теж російською мовою. 3) Драма на 5 дій з 1903 року „Не стоить жить“. 4) Комедія на 4 дії (1906 „Патріоти“). В передмові Єфремов каже, що всі ці рукописи Тесленка придбало Державне Видавництво України від якогось Стодолі. Очевидно, Єфремов, використавши ці рукописи для видання, залишив їх в своєму архіві.

Цього року Держлітвидав дістав від т. Замочника 6 рукописів Тесленка, а саме: 1) „Хуторяночка“. 2) „Поганяй до ями“. 3) „Немає матусі“. 4) „Прощай життя“. 5) „Тяжко“. 6) „Страчене життя“.

Це чорнові рукописи з багатьма

викресленнями та дописками, які дають можливість простежити творчий процес письменника. Поки не зібрані всі рукописи Тесленка, доведеться обмежитись розглядом цих шести творів. Щоправда, тут є майже всі найголовніші його твори, наприклад, такі, як „Страчене життя“. Перейдемо до розгляду цих рукописів. Рукопис „Хуторяночки“ написано ще ярижкою. Це свідчить, що на той час Тесленко ще не зазнав на собі впливу тогочасного офіційного українського буржуазного суспільства, яке мало вже свою легальну пресу. Правда, він спробував поїхати в Київ, щоб десь „притулити“ перші три свої твори, в тім числі і „Хуторяночку“. Але це був 1904 рік, і той же Єфремов спокійненько заховав рукописи. Тесленко ні з чим поїхав додому.

Не тільки правопис, а й мова „Хуторяночки“, така, як вона є в чернетці, — відмінні від відомого досі друкованого тексту. Пригляньмося до характеру цих відмін. Роздивляючися рукопис, натрапляєш насамперед на зміни в самому тексті. Отже перше ніж придивлятися, чим відмінний досі друкований текст від Тесленкового рукопису, треба вивчити одмінні самого тексту.

Ось, наприклад, в рукописі було написано: „Василь, звісно, чоловік молодий, не так говіть, каже, як, хай бог простить, на Київ подивиться“.

Чому викреслено цю фразу? З досі друкованого тексту цього ніяк не можна збагнути. Але справа в тому, що в рукописі зразу під назвою є підзаголовок, якого немає в друкованому тексті: „Оповідання дядька Степана“.

Автор брав настанову на розповідь. Ця розповідь (чи не за прикладом відомої Тесленкові української кла-

сичної літератури,— ну хоч би того ж Марка Вовчка) була орієнтована на якогось дядька Степана, який мав переповідати сюжетні події. В процесі писання Тесленко мав створити образ цього самого дядька Степана. І от перше він його уявляв собі, очевидно, таким собі побожним чоловіком, якому властиве подібне застереження, як ото про Василя. Очевидно, дядько Степан—людина вже літня, і тому надає йому Тесленко типової для нього мови, та й не тільки мови, а й свідомості взагалі. Тут він ішов за відповідними образами розповідачів не тільки Марка Вовчка, а й Ганни Барвінок і навіть Квітки Основ'яненка. Бо дійсно: подібне речення можна і в їх подібати. Але цікаво, що вже відразу Тесленко зрікається настанови на подібний психологічний тип і водночас — соціальний образ. І він викреслює цю фразу. Але в рукописі підзаголовка не викреслено, і оповідання лишилося переказаним дядьком Степаном. Цебто Тесленко уявляв собі цей образ відмінним від образів розповідачів згаданих старих письменників

Простежмо далі процес писання:

„Коли це (приписано згори) на луці де взялась дівчина (перекреслено „на луці“)… квітки рве, паха і на нас так позира, так позира (далі — закреслено: „так мов і хоче сказати: зачепить мене, я за людьми скучила“).

Насамперед бачимо, що автор не просто креслить котрийсь вираз, а шукає для нього відповідного місця в реченні. Таке маємо з словами „на луці“. Друге. Закреслюючи, що хоче сказати дівчина, Тесленко викреслене дає далі, але вже в мові дівчини:

„— а вона:— я сама, я сама (дописано: „я за людьми так скучила“).

Так обробляється образ дівчини. Йому надається більшої активності.

Викреслене прізвище парубка: було „Я і там парубок Дмитренків Василем звуть“. Але — ким викреслено? Справа в тому, що слова „Дмитренків“ немає в друкованому тексті, але є в рукописі і тут його не закреслено. Для характеристики образу оповідача це слово багато не важить, в кожному разі — зовсім не так, як викреслена Тесленком фраза. Воно надає тільки більшої конкретності мові дядька Степана, але не характеризує його так, як викреслена фраза („хай бог простить“ і т. д.)

Так само не ясно, чому в друкованому тексті нема того, що є в рукописі і що не було закреслено: „покрівля пообсмикувана“. Або в рукописі було: „мене в село в одно“. А в друкованому тексті — „мене в село одно“. Одміна чисто інтонаційна, і перший варіант більш для розповідної інтонації. Його вільно можна було не змінити. Деякі інші зміни (рукопис: „подякувала“; друк „дякує“; рукопис: „гарного чоловічка“; друк: „доброго“; рукопис: „вказала“; друк: „моргнула“) великого значення не мають. Іншого характеру такі поправки: „котомка“ виправлено на „торбина“; „хватить“ на „стане“, „вирижалась“ — на „виряджалась“. Хто правив мову? Залишім покищо це питання без відповіді. А таких поправок в рукописах чимало („свадьба“ — „весілля“, „суконна“ — „сукняна“, „согласилась“ — „згодилася“, „цеглову“ — „цегляну“. Зовсім відповідно настанові на розповідь дядька Степана в рукописі стоїть живе розмовне „дасть бо“. І це не викреслено. Тимчасом у друку — „правильно“: „дасть бог“. Чому знадобилася така „правильність“? Очевидно, всі подібні поправки мають певну тенденцію — до чистоти літературної мови. Чи

властива така тенденція самому Тесленкові? Простежмо далі. В рукописі стоїть: „пояс червоний видно“. В друкованому тексті — „пояс видно“.

В мові однієї з бабів виправлено автором: „ану ж доню моя сядь та й розкажи“. В рукописі викреслено слово „доню“ і дописано натомість: „правдонько“. В друкованому тексті ця і подібні поправки залишені. Вони надають більшої соковитості і мові і образам. Отже покищо можна зробити такі висновки: поправки, що вносять письменник в свої чернетки, мають характер надання більшої правдивості образам персонажів. Це стосується закреслень і дописок у тексті чернетки.

Цього не можна сказати про однієї між чернеткою в її другому, виправленому варіанті і досі відомим нам друкованим текстом. Цілком зрозумілі і слушні поправки автора, зроблені в рукописі, але цього не можна сказати про друкований текст. Чи не можна зробити з цього того висновку, що друкований текст „Хуторяночки“ має зміни, зроблені не Тесленком, а кимсь іншим?

Рукопис „Хуторяночка“ не зберігся увесь: лишилося тільки 5 аркушків з подертими краями. Але характер роботи Тесленка над текстом позначився і тут. Перейдемо до розгляду другої чернетки, або, — як вживав їх сам автор, — чорновки. Це рукопис новели „Поганай до ями“. Ця річ належить до іншого періоду письменницького розвитку Тесленка. Її відмежовує від „Хуторяночки“ цілих шість років. Зміна впадає в вічі з першого погляду. Тут уже не ярижка, а фонетичний правопис. Але одміна, звичайно, не тільки в цьому. Тут відразу звертає увагу момент шукання найдоцільнішого побудовання речення:

Закреслено: „а підріс, оддали у науку мене. Хотіли у люде ввести“. Дописано і закреслено: „бідність така, а як вони хотіли у люде ввести оддали у науку мене ще у більшу, другу, далі в школу мене... хотіли у люде ввести“. Дописано: „а йду в школу й олійки й риби мені, а підріс, оддали ще й у більшу школу мене: хотіли у люде ввести“.

В друкованому тексті це місце виглядає так:

„А йду в школу, то й олійки, й риби мені. А підріс, оддали ще й у більшу школу мене. Хотіли у люди вивести“.

Чи треба було виправляти своєрідний селянський вираз „ввести“ на звичайне „літературне“ „внести“. І хто це зробив? Щождо решти, то дописки і закреслення автора мають рацію, і цікаве те, що слово „ввести“ він не викреслював.

Мова йде про куркуля Чвира. Перше в рукописі стояло у визначенні його заможності слово „лісів“. Потім воно закреслене, і дописано „худоби“. Так є і в друкованому тексті: „Там багатир: що поля, а що худоби в його“. Поправка має характер надання більшої типовості — звичайно в куркулів головний скарб не ліс, а саме худоба. Дуже цікава така деталь: було написано про куркулів, що вони слідили за незаможником Петром Гватюком. Потім це слово „слідили“ закреслено. Натомість дописано „стежили“, але й це слово закреслено й дописано знову перше слово „слідили“. Тільки тепер його вже взято в лапки. Ясно, як ішов процес вибору слова. Перше воно викликало сумнів і було замінено. Але роздумавши, Тесленко прийшов, очевидно, до висновку, що саме слово „слідили“ більш властиве для кур-

кульні, і, щоб підкреслити властивість його саме для цієї групи, яка одривалася од села і од всього селянського, як сільська буржуазія, вона й мовою намагалася відрізнятись від селянської маси саме в ті часи, коли ця мова була заборонена і переслідувана. Подібний же характер має і більшість інших поправок. Закреслено „на в'язах не здержить“. Дописано „схилить“. Це простіше і краще. Кілька разів змінюється місце котрогось виразу, наприклад, „курява, спека“. Міняється не тільки місце якогось слова чи групи слів у реченні, а й порядок рядків. Перше було:

„Плаче матуся. Боже мій, боже мій — б'ється матуся. Посідали козаки на коней, погнали мене“.

Потім збоку дописано біля першого речення 2. Біля другого 1. Отже перше дано дію, яка викликала відповідну реакцію: козаки погнали сина — матуся заплакала. Плач матусі є кінцівка даного епізоду. Старанно оброблювано в цьому творі образ батька. Перше його характеризовано епітетами — хмурий, сердитий. Потім це закреслено і дописано — знесилений, стомлений. Знов дописано й закреслено „такий завжди хмурий, сумний“. В друкованому тексті немає слів „хмурий, сердитий, сумний“. Остаточна редакція вийшла така:

Мотається, мотається батько... знесилений, стомлений, так сумує сердечний“.

Образ вийшов судильніший.

Рукопис новели „Немає матусі“. Тут старанно правлено епізод обчеського приговора про заслання бідняка. Приговор склали багачі Вони набрали людей, залякуючи тих, хто не хотів підписуватись, загрожуючи,

що буде забрано і тих, хто не підпишеться. Потім Тесленко дописує ряд деталей насамперед де складали приговор — десь у хаті в свого. Потім приїхав поліцей, зігнали обчество. Далі розкрито хитру тактику куркульні: вона розмістилась „поміж дядьками чоловіка по скілька“. Поліцей запитує, а куркульня звідусюди відповідає „такого то нам не нада“. Тут вставлено характерну фразу, властиву тогочасній куркульській мові: „без уваження“. Цією картиною Тесленко не задовольняється і додає для більшої ясності, що гукали тільки куркулі та підкуркульники („та ще може який прибічник їх“), але було вражіння, нібито це загальне бажання. Коли прийшла черга підписувати приговор, куркульня знову залякує. Тесленко дописує перше: „а неграмотних записали“. Але це якось не виразно. Тому виправляється далі: „писар вписував“. Нарешті додається ще одна риса: писар вписував у приговор з якихось старих приговорів. Такими дописками збагачується, конкретизується епізод. Часом Тесленко не тільки вибирає слово, а довго добирає найвлучніше його написання. Так перше було написано „скопитару“, потім „шпикинар“, на решті „скіпідар“. Закреслення і дописки скеровані на очистку тексту від невдалих виразів. Перше було написано, що син гидував хворою матір'ю. Потім закреслено „боявся“ і ще раз дописано „такої недужої боявся“. Іноді заміна слова викликає сумнів. Але здебільшого це буває, коли ця одміна не в рукописі, а між рукописом і друкованим текстом. Наприклад у рукопису: „викручує онучі ті, виливає воду з зобіт“. В друкованому тексті: „викручує онучі ті, викидає воду з зобіт“. Або „вони й давай шмагать нагайками“. В друкованому: „вони й давай шмагать

нагаями". В рукописі: на запитання козаків відповідь, що сина:

Н - нема,

а в друкованому тексті: „Ні, нема". Те емоційне напруження, яке почувається в рукописному тексті, змазано в друкованому. Зовсім іншого характеру така поправка: „Харпакам про свободу, про землю розказував". В рукописі закреслено: „про землю розказував" й дописано „землі хотів харпакам, свободи". Отже не тільки розказував, а цілою поведінкою своєю виявляв — „хотів".

Незрозуміло, чому залишене в тексті рукопису слово „розстрілили" в друкованому тексті замінено на „розстріляли". Або в рукописі стоїть „я тіфом заболів у етапі". В друкованому тексті — „заслаб". У рукописі — „болницю", в друкованому — „лікарню". У рукописі „скіпідар", в друкованому — „шпигинар".

Невже це сам Тесленко так поспував свою мову? Не може цього бути. Де було йому набратися такого погугу до літературщини? Він брав свої скарби з самого життя.

Новела „Прощай життя" в рукописі мала перше іншу назву: „Нудьга". І в самому тексті твору є це слово. Але потім його закреслено і дописано „Прощай, життя". Цю річ написано в формі щоденника, а на початку додано листа до редактора.

4 апріля. Написано й закреслено фразу: „Сам, сам на світі, як палець. Неділя". Потім дописано: „питає було матуся мене чого бо ти марнієш, сумуєш, мовчазний такий. Чи ти журишся чого, чи болить що у тебе. Скажи бо мені мій синочку. Тепер — не питає вже матуся мене. Був я сьогодні на могилі у неї... Тихо, мовчить, не обзивається". Потім це все закреслено і на полях дописано:

4 апріля. Неділя. Був я сьогодні на могилі у матері. Це вже три місяці, як вона, стомлена стражданням — життям спочиває у їй. Було покійна розважає мене: молись богу, чого ти все нудьгуєш. Мовчить, тепер нічого, мовчить".

Тут ще було дописано після слова „неділя": „Чого мені так тяжко, так сумно". Після „три місяці" — „вчора минуло". Закреслено слово „все". І останню фразу, починаючи словом „мовчить". У друкованому тексті це місце виглядає так:

4 апріля. Чого мені так тяжко, так сумно. Неділя. Був я сьогодні на могилі у матері. Це вже три місяці, вчора минуло, як вона, стомлена стражданням — життям, спочиває у ній".

Таким чином запис у щоденнику змінено так: {перше дано настроїв (чого мені так тяжко, так сумно) і вже потім пояснення. Додано одне речення, але воно надзвичайно характерне взагалі і особливо для щоденника, за який людина береться саме в хвилини, коли потребує висловити якісь важливі для себе настрої, почуття, а не просто зафіксувати перші-ліпші факти. Запис фактів у щоденник ще потребує мотивації, і от її дано тут цим дописаним реченням, в якому висловлено настрої автора щоденника. Це надає більшої правдивості вибраній формі оповідання.

Часом скорочення іде коштом зайвих подробиць. У фразі „груші, вишні ось-ось зацвітуть, пуп'янки так повабрюкали уже". Після скорочення досягнуто стислості, але вона не шкодить виразності: „груші, вишні так он повабрюкали уже". Подібне скорочення у Тесленка звичайне. Але є викреслення іншого хара-

ктеру. Ось, наприклад, викреслення, яке змінює суть образу. Перше було написано „робітник заводський“, потім це закреслено і написано „шахтарь“. В друкованому тексті „був шахтарем“. Залишена перша характеристика: „там безжурний такий“. Очевидно це риса, на думку Тесленка властива однаково і шахтарям, і заводським робітникам. Правда, цей образ у Тесленка дуже невиразний і не такий уже й типовий. Але все таки він контрастує іншим персонажам власне своїм настроєм. І в цьому творі багато правлено мову, і характер поправок той же („некрасиво“ в рукописі — „нечепурно“; в друку „з такою боллю писав“, в друкованому тексті „з таким боєм писав“. Нарешті в друкованому тексті є підзаголовки „З щоденника одного самовбивці“, якого в рукописі немає).

Рукопис новели „Тяжко“ писаний олівцем. Потім правлений олівцем і ще раз чорнилом. Треба зробити зауваження про зовнішній вигляд рукописів Тесленка взагалі. Попередні рукописи, що про них йшла мова, досить акуратно написані чорнилом, здебільшого в спеціально виготовлених зшитках. Коли порівняти їх з рукописом оповідання „Тяжко“, то вони од його значно відмінні. Не тільки тим, що написані не олівцем, а чорнилом, але й чистішим зовнішнім виглядом: так ніби це вже переписані з якогось первісного варіанту твори. Рукопис „Тяжко“ більш нагадує власне такий первісний, на швидку руч написаний текст. Тому тут більше дрібних поправок, яких у переписаних чорнилом у зшиток творах Тесленка менше. І тут є такі місця, писані відразу, які потім автор креслив можливо не тільки з суто-художніх міркувань, а й думаючи про можливість їх у друкованому тексті. Ось таке місце. Мова йде про ченців:

„а бугаї чортові,— шепоче Грицько. А нічого не зробиш, треба стоять. Шепоче та і назад позирає. А тут ще раз-у раз треба хреститься, раз-у-раз на коліна стоять, дивиться, як люде, бо з-заду під стіною пузані стоять в клубуках, помітять ще в страння не пустять“.

Потім все це закреслено, і в друкованому тексті од цього місця залишилося тільки зовсім змінене:

„гладкі. Зі злістю шепоче про себе“.

Тут скорочення виразно цензурного характеру. Інша відміна рукопису від друкованого тексту: „полегкості потребував і за те його розчитали з заводу“. А надруковано: „шукав правди в людей і зате його увільнили з заводу“. Тут і мову вже „літературно“ підчищено. І зменшено силу вислову. Аджеж з заводу розчитували навіть за вимогу полегкості. Що ж уже там казати про шукання правди. Навряд щоб цю поправку запровадив у друкований текст сам Тесленко. Є ще одне сумнівне місце такого ж характеру:

„читають, одно читають, а читать перестануть, ревити починають“.

В друкованому вигляді:

„Читають ченці — ні гу-гу. Так багато, та з протягом, а читать перестануть, співати починають“

В рукописному тексті перше було написано „ні гу-гу черці“ перед наведеним місцем, потім закреслено і дописано після наведеного місця: „черці ні гу-гу“. В друкованому тексті „підправлено“ мову: не „черці“, а „ченці“, не „ревти починають“, а „співати починають“.

Безперечно, рукописний варіант кращий за друкований і більш тесленківський. Часом одміни друку

скидаються на псування тексту Тесленка: „дідуган оселедець з булкою вкуте он. Вечеряють люде“. Таке в рукописі. А надруковано: „Дідуган оселедець з булкою в куту он. Вечеряють люди“. Цебто — просто безглуздо.

Хто ж так псував Тесленка?

Рукопис „Страченого життя“ написаний особливо чисто, остільки чисто, що можна сказати з певністю: чисто переписаний. Очевидно це мав бути „біловик“, але й він зазнав значних змін аж обернувся на чорновку. Характер поправок тут дещо відмінний від попередніх рукописів. Там вони більш-менш однаково вкривають весь текст. Тут вони скупчені в окремих місцях. Це ще раз свідчить про те, що загальне виправлення тексту було зроблене в якійсь первісній редакції, після чого переписано наново в цей зшиток. Тут уже увага письменника зосередилася не на дрібних поправках а на обробці окремих сцен. Особливо багато роботи було над мотивуванням позова Михайла та Палажки на Василя під впливом Остапчука. З цього боку характерна сторінка 21 рукопису.

Текст першого варіанту сторінки 21, написаний в зшитку:

„стїш загрїзлась з Оришкою. Після того, як її Оришка назвала помийницею, вона, як помітить, що Оленка в неї була, так їй і зробити шкоду яку. Іде обніжком, зломить сонячник Оришці, або переб'є ногу курчатї її, як піде до неї, Палажки.

Злилась на Оришку Палажка і все дужче злилась і на те, що у неї, „ворога“ такого, огород більший. Почала все частіш дорікати ним Михайлові. Соли нема, борщу нічим затовкувати, так на язиці й огород. (Хоч би який куш

картоплі продав з тїї смужечки, що попустив,— сякий такий. Палажка Михайлові — і то б же це яка допомога була). Вийде з хати Михайло, перед очима і він, огород той більший“.

Закреслені абзаци:

— (Справді,— почав думати Михайло,— нащо попустив Василеві... батько, мовляла Палажка, сказав, та й умер, а мені і не попускати було можна. Воно, звісно, батько... Так... краще б я був у Сорокоуст записав його... Попустив невеличку смужечку звісно так... Хіба ж і огород у мене великий... Жменя. Воно і в Василя він невеликий, так... Все ж таки більший через смужечку ту. А жить при вбожестві, чого стоїть і смужечка та... Грядки... І то ж такі хитрі Василь та Оришка і підлизалися ж до батька). Так от отакі хитрі.— Почав і Михайло думати про Василя та Оришку — підлізли до батька, підлизалися мабуть, та тепер у їх і більш огорода... Хоча й не на багатецько, на невеличку смужечку... А ще й сажень той стоїть чого й невеличка смужечка при вбожестві такому... Грядки... Хоча й справді не попускати було б, як каже Палажка їм більшої частки, так... батькове ж слово... не можна...

— Справді, почав думати Михайло, нащо попустив... Хоча батькове слово... а в писанні... чти отця сказано. І то ж це Василь та Оришка це все вони... підлізли такі — почав як і Палажка думати Михайло і підлізли ж під батька... Жив жив старий у мене, потім на тобі до їх перейшов. Чого. Я ж його (не розібр.)... прогнав, Мабуть переманили. Воно, звісно, Палажка... Сердитий

Василь (не розібр.). Підлизалися і все тут).

Так почав думать Михайло і вже й сам трохи потроху на Василя та Оришку злитися почав (іноді й сам як захватить курі їх, так аж з їх пір'я летить) (рідко й так бував у їх, а то вже і зовсім ходять до їх бувають у їх перестав. А робить їм шкоду Палажка, він і не спиває її. Іноді й сам ще як захватить їх курі з свого огорода, то аж сторч голов од його летять).

Другий варіант сторінки 21, написаний на вкладці:

«стіш загризалась з Оришкою. Після того, як її Оришка назвала помийницею, вона, як помітить, що Оленка в неї була, так їй і зробить шкоду яку. Іде (обніжком) (погулять), зломить соняшник Оришці, або переб'є ногу курчаті її, як піде до неї, Палажки.

Злилась на Оришку Палажка і все дужче злилась і на те, що у неї, „ворога“ такого, огород більший. Почала все частіш дорікати ним Михайлові. Соли нема, борщу нічим затовкувати, так на язиці й огород у Палажки.

— Підлізли сикі такі під старого, а ти й попустив. (Гримить на Михайла—) Хоч би який куш картоплі продати це з тії смужечки, що (не попускає було б) (одав їм) і то б же це яка запомога була.

Вийде з хати Михайло перед очима і сумешка та.

Справді, — почав думать Михайло, — нащо попустив... Хоча... батькове ж слово (не легко і не попускає було. „Чти отца“ в писанні сказано) (Це... це все Василь та Оришка тут винні... (і то) підлізли під старого, мовляла Палаж-

ка...) (Так воно й є. Бо й справді: чим я од Василя хужий у батька... за віщо Василеві більш огорода. За те, що жив при йому. Так і при мені-ж раніш жив... Хай Палажка, може, чим і не догодили йому, так... у якій же я тут вині. Підлізли під батька і все тут (і те ж хитрі такі... жив у мене старий, потім на тобі до їх перейшов. Хай би Палажка й не до впадобу була й йому, так... хіба ж вона прогонила (од себе) його... Це все вони).

Так почав думать Михайло і вже й сам (трохи потроху) на Василя, та Оришку злитися почав“.

В другому варіанті додано про „писання“. Образи Палажки та Михайла домальовуються додачею рис особливості поборності, суворого додержання усіх церковних вимог, разом з найгіршими вчинками. Так само обробляється і розмова Михайла з Остапчуком і інші місця. Тесленко показує брехливість цієї поборності, здирає з неї маску, викриває її суть. Ці двоє темних селян „виховані“ попами на ідеальних рабів. І вони опиняються в одному таборі з куркулем і водночас представником місцевої влади суддею Остапчуком, який використовує їх, скеровує їхні вчинки в бажаному собі напрямі і разом з тим експлуатує їх. Тут прекрасно викрито характер „єдності“ темного незаможного селянина, який стає підкуркульником через свою несвідомість, з куркулем, який його в той же час визискує. Михайло боїться „гріха“, а Остапчук хитро ловить його на тому, що він і так сидить у гріху (обніжок скопав). Образ Остапчука розроблено засобом самохарактеристики: Остапчук виявляє себе цілком в розмові з Михайлом. Над цим діалогом Тесленко чимало попрацював,

Палажка дякує Остапчуківі за „допомогу“. Цей задоволений за „допомогу“. І Тесленко дописує, пояснюючи його посмішку: „це йому й користь з цього може ще бути“. Цебто: він помститься Василеві за образу (той назвав його рудим чортом) і ще, нацькувавши Палажку та Михайла на Василя, примусить їх працювати на себе (Палажка: „я вже вам робить що без грошей послухаю за вашу добрість таку“). Дописано в другому варіанті діалогу обіцянку Остапчука добути свідка брехливого. Вся система поправок скерована на найбільш правдиве мотивування змови Палажки та Михайла з Остапчуком проти Василя та Оришки. Це мотивування підкреслює ідіотизм сільського побуту, запамороченість, темряву маси середняцтва, особливо жіноцтва (образ Палажки) і активну роль в цьому запамороченні народу релігії — християнства, православ'я, тієї самої віри, яку Тесленко викриває в усіх своїх творах.

Ось опрацювання окремих деталей.
Краєвид:

„Вийшла на вигін, де вже ждав і Сергій її, теж у ситцевій блузці, пішли (вийшли у) поле (сонце світить і гречка так біліє — цвіте. Мед пахне - пахне, а бжолі трохи тільки джж...) (Гарно їти... Там он луки, скот пасеться по їх) (Пойшли трохи) (верстов п'ять увійшли)“.

Характер поправок не потребує пояснень. Так само дбайливо опрацьовано розмову Оленки з студентом. Образ студента намальовано майстерно. Це ніби симпатична людина, він прихильно ставиться до Оленки, заохочує її вчитися, підкреслює навіть цінність її як „людини з народу“. Каже, що вона може бути доброю вчителькою, може навіть стати чимсь

видатним і т. д. Він охоче погоджується познайомити її з батьком — паном Кочурою, каже навіть, що той може їй допомогти. Студент Кочура висміює наївні надії Оленки на попів („знали з ким діло мати. Киньте попів“), але коли вони прийшли в будинок Кочурів, цей самий ліберальний студент, панич зникає, і дальша його поведінка не лишає ніяких сумнівів навіть у наївної Оленки. Всі її мрії моментально зникають. Так само вправно, кількома рисами намальовано образ студентки панночки Люсі. Особливо влучно дано її „розсіяність“ (забула чаю налити, а коли їй брат нагадав, забула цукру вкинути). Оленка п'є несолодкий чай, і автор од себе додає одну скупку, але проречисту фразу: „чого я прийшла сюди“. Після цього малюнку — кінцевий висновок Оленки, що містить багатозначне узагальнення: „а пики у всіх страх осоружні які. І таке все їй вороже...“

Твір великий, і нема можливості зупинитися докладно на всіх закресленнях, дописках, варіантах рукопису. Треба тільки підкреслити їхню настанову: влучно підібраними часом найдрібнішими деталями, різними натяками скерувати увагу читача в потрібному напрямі і то так, щоб не лишалося ніяких сумнівів про характер створеного образу дійсності. Багато дано рис в усіх варіантах, що підкреслюють отой сільський ідіотизм. Особливо їх багато скупчено в образі Палажки. Це показано на історії з городом. Вона дещо нагадує нібито Нечуя-Левицького — його відомих бабів Параску та Палажку, „Кайдашеву сім'ю“ тощо, але справа вся в тім, що в Нечуя це все лагідно, смішно, а в Тесленка образ Палажки викликає в читача найглибше обурення.

Характер одмін від друкованого тексту і в цьому творі такий же, як і в попередніх. Так само правлено

мову, надавано їй більшої „літературності“ („умні“ — „розумні“; „чоловік“ — „людина“; „птички“ — „пташки“, „лавочка“ — „осліничок“; „сіли“ — „посідали“). Це правління є в дійсності псуванням Тесленкової мови, такої запашної, своєрідної, глибоко селянської, близької і зрозумілої селянському читачеві. Рішуче: мовна настанова Тесленка цілком спотворена в друкованому тексті.

В друкованому тексті „Страченого життя“ є цілі абзаци, яких нема в рукопису. Значить, Тесленко ще раз переписував цю річ і робив нові зміни, додатки. Ось, наприклад, у тексті рукопису стоїть:

„Значить слова одні, честолобство одно,—про Полієвкта думає,—а цьому пак учив Христос, якого ти слугою вважаєш себе“.

А ось це місце в друкованому тексті:

„Так он воно що. — Про Полієвкта думає. — Ось яка любов до ближнього... „Дбать у проповідях“... А в житті... слова одні... Значить, єсть любов тільки до чести од ближнього. І за неоддання її ви так одпихаєте од себе його. І ви ще служителями христовими себе вважаєте“.

Образ Оленки має в собі риси якості особливої „наївної релігійності“, властивої малоосвіченій селянській дівчині та ще вихованці попівської школи (вона скінчила церковно-вчительську школу). Оленка тягнеться до науки і намагається багато читати. Читала вона Фламаріона, чула вже про Дарвіна, читала Толстого (чомусь в друкованому тексті згадка про Толстого зникла) загалом Оленка намагається де тільки можна добувати книжки, але в її оточенні їй і це не щастить. Спроби користуватися бібліотекою панів Кочурів скінчилися нев-

дачею. Тому Тесленко надає образів Оленки рис, що характеризують її, як малосвідому, що навіть не пірвала з релігією. Катастрофа настає її, коли вона ще не виробила собі виразного світогляду, хоч і як бажала цього і працювала над собою. Цей образ дано в процесі розвитку. Протягом сюжетного розгортання Оленка зневіряється в багатьох своїх ілюзіях, вона росте.

Образ попа Полієвкта дано, як і образ студента Кочури, способом ступневого розкриття його внутрішньої суті. Розгляд цих кількох рукописів Тесленка дає можливість зробити такі висновки. Письменник працював ретельно. Загальновизнана простота його мови, її невибагливість, безпосередність,—не такі вже й прості. Це наслідок впертої, великої праці. Її можна уявити в такій технічній послідовності. Перше добре обміркований твір письменник нашвидку занотовував олівцем на шматку паперу. Тут же він робив перші поправки, усуваючи все те, що з якихось міркувань не могло ввійти в друкований текст.

Потім він переписував чорнилом твір наново (коли це був більший твір, він сам робив зшиток). В цей акуратно переписаний примірник він знову додавав нові поправки і креслив. Так виникли ті чорновки, про які тут була мова.

Потім в разі потреби він змінював цілі сторінки переписаного вже твору і вкладав натомість нові. На такій стадії роботи є рукопис „Страченого життя“. Наводимо фото двох варіантів сторінки 33. Первісний текст цієї сторінки мав перше вигляд начисто переписаного рукопису. Півсторінки зовсім чисті, друга половина вже покреслена. Цих поправок стільки, що потім було перекреслено цілу сторінку, і на вкладці написано новий

текст, але і цей текст знов було правлено. Нарешті, і після поправок текст сторінки 33 відмінний від друкованого тексту. Це примушує зробити висновок про існування четвертого рукопису, останнього варіанту, переписаного для друку. Цей рукопис надсилався до редакцій, і з його друковано ті твори, що вийшли за життя Тесленка і зазначені в його списку. Не мавши всіх рукописів Тесленка, не можна сказати з певністю, скільки варіантів могло бути кожного твору. Фактом є те, що Тесленко кожний свій твір переписував не один раз. Останньої редакції Тесленкового тексту ми не маємо, бо той текст, який виник в наслідок правки чернеток (останній варіант чернеток), все таки значно відмінний від друкованого тексту. З цього треба зробити такий висновок:

1) Або між текстом чернеток, опрацьованих автором і текстом друкованим був ще останній канонічний варіант — переписаний начисто рукопис, який Тесленко надсилав до редакції і з якого робився набір без жодних змін (що мало ймовірно).

2) Або переписаний Тесленком і надісланий до редакції текст ще правився редакціями (головне правлено мову, але не тільки мову). В такому разі маємо додаток до рукописів Тесленка, зроблений ефремовським видавництвом „Вік“ і редакціями українських буржуазних періодичних видань. З сказаного виникає висновок про потребу критичного перегляду досі друкованого тексту Тесленкових творів.

Є зовсім виразне посвідчення самого ж ефремовського табору, самого ватажка про те, що редакція видавництва „Вік“ правила його рукописи, навіть міняла назви, напр. „Щоб з мене було“ було виправлене на „Щоб з його було“. Навіть назву першого

видання творів Тесленка дано було видавництвом. Ця назва в душі Луніна, наприклад, який писав:

„Вообще, можно сказать, поскольку для каждого художника характерны его темы, он в стремлении их высказать пишет большей частью варианты к тексту своего основного произведения. Взятые же вместе все художественные произведения представляют как бы варианты на темы: человеческая жизнь и космос, — темы, на которые писали писатели и пишут во все времена и у всех народов“.

Отак „з точки погляду вічності“ розглядаючи всі теми, на які „писатели писали“, такий собі Лунін приходить до глибокодумного висновку.

„Но, так как каждый из писателей по-своему развивает эти мотивы в зависимости от своего времени и места, мироощущения и миропонимания — он творит лишь как бы вариант к извечному тексту — книге жизни“.

„Литературная Энциклопедия“, издательство Френкель, 1926, стр. 131).

Ось яка немудра „філософія“ криється за цією назвою „З книги життя“, яку ефремовське видавництво „Вік“ дало збірці Тесленка. Виходить, що так назвати можна не тільки Тесленкову збірку, а кожну книжку першого-ліпшого автора!;

Тесленко не побачив цієї книжки. Але він бачив, мав у себе примірники часописів з його творами. Чи погоджувався він з друкованим текстом? Ну, а як не погоджувався, то що він міг зробити? Аджеж йому хотілося розмовляти з живим читачем. Він так мріяв видати свою книжечку, так боявся, що твори його

загинуть разом з тими виданнями. Очевидно, він мусів миритися, коли йому правлено „ціль“ на „мету“ „платок“—на „хустку“, бо й не те ще бувало. Але й це не дрібниці, бо мовна настанова Тесленка була остільки відмінна від тогочасної літературної мови, що український зубр Науменко зовсім одмовився Тесленка друкувати — мова погана. В дійсності тільки тепер можна оцінити високу цінність Тесленкової мови.

Саме для сучасності, саме тепер, коли рідний Тесленкові клас — незможне селянство будує своє життя в колективах, саме тепер Тесленко стає живий і рідний для визволеного колгоспного села. Колгоспна молодь побачить з його творів обличчя тепер уже знищеного класового ворога і з тим більшою енергією братиметься до роботи і викорінюватиме всі рештки проклятого, осоружного старого життя.

З 22 творів ми маємо рукописи тільки 6. Отже зараз можна тільки уявляти характер пророблених над текстом Тесленка поправок. Націоналістична нівеляція його мови під „загальнолітературну“ мову тогочасної буржуазної преси свідчить, що мови Тесленка „соромилися“. Тут до

речі нагадати висловлення Чехова про Кольцова:

„Прасол Кольцов, не умевший писать грамотно, был гораздо цельнее и образованнее всех современных молодых поэтов, взятых вместе“.

(Лист до Д. В. Григоровича від 12-1-1888)

Мову Тесленка треба досліджувати. Саме тепер, коли навіть найрафінованіша література з усіх буржуазних літератур — французька — велику увагу починає приділяти фольклорові коли революційні письменники поривають з буржуазними традиціями в літературі, вони в свої твори запроваджують діалектизми. Ю. Яковський у своїх „Вершниках“ оригінально, цілком по-новому, використовує фольклорні скарби. Але Тесленка творчість сама ніби живий фольклор. Тим то до мови його треба підходити особливо обережно. Для того, щоб оцінити значення спадщини Тесленка, треба розглянути цілий його доробок з погляду створеної Тесленком системи образотворчості, прийнявши на увагу той творчий процес, який виявляють його чорновки.

Остапчук: — Мені до батька діла нема.

— А до вродога?.. Гор-зна-що ти, значить, мішки підпрожку даєш. — гукнув на його Василь.

— Що ти грубияниш мені?! — закричав Остапчук. — Чуті! — обернувся до Михайла, — гор-зна-ми мене зве. Свідкам будеш: прокляну.

Звійшли в хату Остапчук, та Михайло.

Михайло з ними й Палахика, що впрягла в хліві, сіржала бугу. Сиділи-да сиділи й у горді, де зійшла од клопоту. Сів Остапчук на лаві, та:

— Як от правост отаким: отак скор-битим мене, га?

— Че, — Палахика до його, — оце, як, бачиш. Мучи лихо не казавік.

~~Вот-чому?~~ Що не ви давили на його? — вступився

~~Остапчук на Палахика, та Михайла. А б...~~

~~а б на вас... мішки... о, побив би його...~~

~~Якого бляхотуриду, у його город білий? — вступив до нього~~

~~Остапчук та Михайло. Через дурня тере, казав на Михайла та~~

~~любий Палахика. — Охотити до мішки...~~

— Що ото він каже догодував батька до смерті! Писувати на те. Догодував би ти.

Михайло: — Че. Не пущать оди і пущать со-
мої частки, а... — почував потилицю, та і сів.
Сів Остапчук.

— А документа не ніякого в його нема на частку білий? — Остапчук до Михайла.

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, НАУКА

ОДНОТОМНИК „ЛЕНІН-СТАЛІН“

У Партвидавці ЦК КП(б)У вийшов з друку одностомник вибраних творів В. І. Леніна і Й. В. Сталіна українською мовою. Цей одностомник склав Інститут Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК ВКП(б). Розмір книги — 25

друк. аркушів, тираж 100000. До українського видання одностомника включено промову тов. Сталіна у Кремлівському палаці на випуску академіків Червоної армії 4 травня 1935 року.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

Ювілейний збірник творів Пушкіна. До століття з дня смерті Пушкіна Державне літературне видавництво України видасть українською мовою ювілейний збірник його творів. Президіум Спілки радянських письменників України виділив спеціальну комісію для готування збірника до друку і оголосив конкурс на кращий переклад творів Пушкіна на українську мову. Збірник буде художньо оформлено і ілюстровано.

Роман „Народжені бурею“. Новий роман Миколи Островського „Народжені бурею“ ще не закінчений. Над ним Островський ще працює. Але вже написано п'ять розділів, які в міру їх „народження“, зразу ж переходять в громадську власність його численних читачів.

На сторінках „Сочинской правды“, „Молодой гвардии“ і „Молодняка“ ці розділи надруковані й друкуються далі.

Читачі з захопленням читають розділи нового роману Островського.

Як свідчить редакція „Сочинской правды“, її дуже часто запитують, коли і в якому номері газети друкуватимуться нові уривки роману.

„Народжені бурею“ читали з захопленням бійці і командири ленінградського гарнізону, куди випадково потрапила „Сочинская правда“.

„Народжені бурею“ — це роман про боротьбу українського пролетаріату

й селянства проти польського фашизму. Час дії — кінець 1918 й початок 1919 рр., тобто період, коли Українська Радянська Республіка, оточена тисячоверстними фронтами, палає в полум'ї пролетарської революції.

Події, які належить розгорнути в романі, пов'язані з найскладнішою політичною ситуацією на Україні і в Польщі і з першим етапом історії громадянської війни.

Мета Островського — це, за його словами, показати те, що вже відійшло в минуле, щоб „в майбутніх боях, коли їх нам нав'яжуть, ні в кого з молодих не здригнулася рука“...

Задум глибокий. Книга, за своїм сюжетом, об'єктом, має бути надзвичайно напруженою.

Кінцівка книги, як її запроєктував Островський, проходить в душі триумфального походу Великої Пролетарської Революції на одній шостій земної кулі, а саме, сцена розгрому білополяків під Києвом, вигнання білих із Криму і далі — апофеоз роману: переможний марш Першої кінної.

Нові книжки з художньою літератури. У Держлітвидавці вийшли з друку такі книжки:

З поезії: С. Крижанівський — „Повноліття“, Є. Фомін — поема „Мічурин“, М. Терещенко — „Поеми“, М. Бажан — „П'ять поезій“, Г. Петніков — „Стихотворения“.

З прози: П. Панч—„Повісті“, А. Головко—„Мати“.

Видаю збірку „Співаймо славу“, в якій зібрано оповідання, вірші й нариси українських письменників, присвячені звільненню Києва від поляків.

З перекладної літератури вийшла з друку книжка: Луї Селіна — „Подорож на край ночі“.

Академічне видання поеми Т. Г. Шевченка „Гайдамаки“. Українська Академія Наук (Інститут Т. Г. Шевченка) випустила перше академічне видання „Гайдамаків“ Т. Г. Шевченка.

Велике значення для правильного розуміння поеми мають вступні статті К. Гуслистого та Ю. Йосипчука.

В статті К. Гуслистого подано широкий історично-соціологічний нарис селянського повстання на Україні 1768 року, його коріння й причини. Коліївщина в статті Гуслистого характеризується, як повстання пригноблених трудящих мас проти своїх гнобителів, незалежно від національного складу обох сторін (участь у повстанському русі разом з українською гололотою єврейської бідноти, російських розкольників, солдатів, донських козаків, калмиків та інш. проти українських панів, запорізької старшини, польських і російських феодалів). К. Гуслистий фактичними даними доводить, що Гонта та Залізняк не були тими ватажками, які об'єднували цілий повстанський рух, бо таких ватажків і взагалі не було, а поряд з Гонтою і Залізником існували десятки інших. Автор викриває українських націоналістів і зокрема Скрипника, який писав, що „Гонта і Залізняк—це наші герої, наші попередники“. В статті дано марксистську оцінку „Гайдамаків“ Т. Г. Шевченка.

Ю. Йосипчук у своїй статті „Поема селянського повстання“ дає поглиблений марксистський аналіз Шевченковим „Гайдамакам“ і справжнім героям поеми, типовим для широкої народної маси (Ярема, Оксана, Волох), а також характеризує стиль і художні засоби Шевченка. Водночас автор дає дуже цікавий огляд поміщицької української і російської літератури про „Гайдамаків“ (Бутков, Подолинський, Сомов), а також і

польської (Вітвицький, Яшовський, Сухаревський, Сімінський, Гроза, Чайковський, Гощинський, Камінський). На тлі цих реакційно-поміщицьких творів революційне значення поеми Шевченка для свого часу було особливо велике,— не дурно ж царська цензура, навіть дозволивши її до друку, викидала звідти величезні, найбільш революційні шматки. Ю. Йосипчук характеризує „Гайдамаки“, як виступ буржуазно-революційного романтизму проти буржуазно-поміщицького романтизму всіх згаданих вище авторів.

50 листів М. М. Коцюбинського придбав Чернігівський музей. Ці листи написані Коцюбинським до різних осіб; вони стосуються чернігівського періоду життя письменника. Крім того, музей придбав історію хвороби М. Коцюбинського, складену в клініці проф. Образцова, з 23 жовтня 1912 р. до 23 січня 1913 р.

Державне видавництво національних меншостей. Вийшли нові книжки: Вайнерман Н. Х.—„Золоте гілля“. Поема (єврейською мовою) про соціалістичне будівництво в Азербайджані. В поемі змальовується народження нового міста, перевиховування людей, показана роль більшовиків у боротьбі за нафту.

Шолом-Алейхем—„Залізничні оповідання“. Крайній твір (в перекладі рос. мовою) відомого єврейського класика, в якому з великою художньою силою змальовується „гетто“, злиденні міста і містечка „смуги осілості“.

Андрій Головко—„Пролог“ („Мати“). Роман відомого українського радянського письменника в перекладі на єврейську мову.

Лейб Квітко—„Лямі Петрик“. Роман єврейського рад. письменника про двох хлопчиків-робітників—єврея і українця, про їх дружбу і про жорстоку експлуатацію їх за царату, про виховання з них свідомих революціонерів.

Державне літературне видавництво. А. Каган—„Арон Ліберман“ Історичний роман (єврейською мовою, а також у перекладі українською), в якому показана єврейська буржуазія 60—70 років

минулого сторіччя, русифікація тодішнього „Західного краю“, перші просвітянські й народницькі гуртки серед єврейського студентства.

В. Скотт—„Щоденник капітана Скотта“. Неперевершений по силі опис неймовірних страждань і мук, що припали на долю мандрівника-полярника капіталістичних країн. В „Щоденнику“ послідовно, з великою ширістю, розказано про весь шлях експедиції на південний полюс, аж до останніх хвилин життя учасників.

Володимир Сосюра—„Вибрані поезії“. Збірка, в яку увійшли кращі ліричні поезії і поеми, написані поетом протягом багатьох років.

Петро Дорошко—„Ліричні поезії“. Збірка віршів молодого поета, в якій оспівано побут та навчання в Червоній армії.

Бараташвілі українською мовою. Іван Кулик здав до Держлітвидаву повну збірку творів грузинського поета першої половини XIX ст. Ніко Бараташвілі.

У збірку ввійшли всі ліричні поезії Бараташвілі та велика поема „Доля Грузії“. Збірка вийде з передмовою І. Кулика ще цього року. В роботі над перекладами т. Куликові допомагали грузинські поети Тіціан Табідзе, Валеріан Гапріндашвілі і критик Йорданішвілі.

Академічне видання творів Шолом-Алейхема готує літературна секція Інституту єврейської пролетарської культури УАН. До кінця 1935 року має вийти три томи, в 1936 р.—п'ять томів. Перший том—„Лихі пригоди Менахем Менделя“, за редакцією і з великою передмовою М. Еріка, вже зданий до друку. Розмір його—23 друкованих аркушів. Ілюстрації художника Крюкова.

Нові придабання Інституту Шевченка. Науково-Дослідчий Інститут Шевченка (Харків) за допомогою ЦК КП(б)У та Наркомосвіти УСРР провадить велику роботу навколо збирання всіх відомих оригіналів літературних і малярських творів Шевченка, а також виявлення нових

матеріалів по музеях Союзу і в приватних осіб.

Останнім часом виявлено нові знахідки в кількох місцях.

У Чернігівському Історичному державному музеї одним із співробітників Інституту Шевченка виявлено близько 40 дорогоцінних експонатів, що стосуються творчості й життя Т. Шевченка. Передано до Інституту Шевченка 5 досі невідомих проектів пам'ятника Шевченкові, зроблені художником-академіком Іваном Рашевським у 1919-1920 роках. Також передано 17 аркушів альбому Т. Г. Шевченка часів перебування поета-художника в Академії Мистецтв у Петербурзі, серед них цікаві зарисовки Шевченка з учнів Академії: надто цінний малюнок з батька Тараса Шевченка, автопортрет В. Штеренберга (олівець), 2 зарисовки В. Штеренберга: („Вместо чая мы побрились“) з побуту художників-учнів Академії мистецтв і „Шевченко в молодые годы“. Крім того, офорт художника Льва Жемчужникова, що продовжував серію Шевченкових малюнків „Живописна Україна“; малюнки з альбому Честяхівського (на 57 аркушах); портрет Шевченка за молодих років (малюнок олівцем П. Куліша); чавунний барельєф Шевченка роботи В. Тарновського; 2 посмертні маски Т. Г. Шевченка (гіпсова і бронзова) роботи художника Каменського та бюст Шевченка (малого розміру) роботи художника Баха 1886 року.

У Києві Інститут Шевченка придбав від громадянина Глеваського нову картину Шевченка олійними фарбами „Діти Репніних“—погруддя двох дітей (розмір 40×50 см.).

У вересні ц. р. придбано в Полтаві від приватної особи 3 фото: фото з Шевченкового малюнку „Кобзар з поводирем“, оригіналу якого ще не знайдено; цей фотовідбиток є єдиний документ про згаданий малюнок; фото з зарисовки олівцем на звороті оригіналу малюнку „Кобзар з поводирем“,—„Селянин довбає вулики“; автограф Шевченкової поезії „Садок вишневий коло хати“—з поспівом Хрущовій.

Нарешті, 8 жовтня Інститут Шевченка одержав від Дніпропетровського історичного музею книгу „Кобзар“ Тараса Шевченка в червоній

палітурці, видання 1860 року з автографом - присвятою Марії Степанівні Козачковській (книга має 244 сторінки тексту) і оригінали 4-х листів Шевченка до Козачковського. Звідти ж передано до Інституту підписаний акварельний малюнок „Чир-калі“ 1851 року Шевченкового товариша по заслання, польського революціонера Б. Залеського (розмір 239 × 169 мм).

Ці нові придбання мають велику наукову цінність для Інституту Шевченка. Вони значною мірою доповнюють документи й експонати творчості поета-художника.

Ці речі вже взято до опрацювання, і незабаром вони будуть показані в наукових працях про творчість Шевченка. Частина з них буде висвітлено в академічному виданні творів Шевченка.

ПИСЬМЕННИКИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ПРО СВОЇ ТВОРЧІ ПЛАНИ

Максим Рильський. Останні роки своєї роботи я вважаю особливо плідними.

Це — роки світоглядного дозрівання й напруженої праці над собою. Книжка „Знак терезів“ та поема „Марина“, здані до друку дві нові книжки поезій (з них одна спеціально присвячена Києву - столиці), ряд перекладів з французької та російської мов, оригінальні та перекладні вірші для дітей — ось те, про що я тепер можу рапортувати радянському громадянству.

Коли там є животворні, життєрадісні яскраві ноти і тони, коли ці ноти зіграють і бадорістю сповнять людські серця, — то перше „спасибі“ за це треба сказати величній радянській діяльності й тим, хто цю діяльність — між іншим і умови письменницької роботи — творить: партія та її геніальному вождеві.

Мих. Семенко. Закінчую віршовану повість „Німеччина“ на тему про інтервентські плани фашизму й українську націоналістичну контрреволюцію.

Працюю також над другою частиною й обробляю готову першу великого віршованого роману під назвою „Континенти й люди“.

За останній час переклав п'єси для музкомедії — „Сільва“, „Маріца“, „Квітка Гаваї“, а також оперу „Євгеній Онегін“.

О. Копиленко. Письменник, коли пише свій твір (говорю, звичайно, в першу чергу про белетристику), глибоко зв'язаний з своїми героями. Він бере участь у їхніх радостях і печалях. Герої супроводять його протягом всього часу роботи. Два роки жив я в оточенні героїв свого нового роману,

що зветься „Дуже добре“. Але вже скоро доведеться розлучитись з ними. Бо написана книга, — як дозрілий плод, відривається від живого тіла, де він дозріває. Признаюсь, мені трохи жаль розлучатись буде з моїми героями, особливо, з веселими піонерами — прекрасними, талановитими дітьми, що живуть для майбутнього і ростуть для участі у великому житті в нашій країні.

Хочу зрозуміти книгу так, щоб її могли читати не лише дорослі, а й старші школярі. Хочу показати просторі і завантажені великою творчою радістю наші дні. Хочу показати, яких дітей виховує така епоха і які люди їх родять і плакають.

Треба згадати ще про одну ділянку моєї письменницької роботи. Це, — про літературу для дітей. Робота ця така ж відповідальна, як і створення товстого роману. Часто навіть доводиться глибше відчувати відповідальність перед дітьми, ніж перед дорослими. За останні роки я написав кілька книжок для школярів молодшого віку й про їхнє дитяче життя.

Перед кожним з нас зростає вже сьогодні знаменна дата — двадцятиріччя Жовтня. Залишилось всього два роки. Треба зараз починати готуватись. З чим прийдеш вітати цю славетну річницю?

Недавня розмова з О. М. Горьким, у Москві дала нам чудову насагу для творчості. Великий письменник пролетаріату розгорнув такі плани, стільки тем... Скільки матеріалу для творчості дає наше прекрасне життя! Хочеться зробити найкраще і найкраще, так, як не робив ще ніколи. А умови для роботи партія нам створила такої, яких не мають письменники жодної країни в світі.

Вже в уяві, в нотатках виростають

образи, герої нової книжки, над якою я працюватиму, щоб випустити її до двадцятиріччя Жовтня. Але детально говорити про неї ще зарано.

В Москві я зобов'язався взяти участь у збірниках „Дві п'ятирічки“, що їх готує „Правда“.

Хочу попрацювати й над книжками для дітей, бо я дуже люблю про дітей і для дітей писати.

Така моя робота за ці роки, такі мої плани, які я сподіваюся виконати.

І. Кулик. Шойно я повернувся з поїздки на периферію, де мав кілька зустрічей з різними групами читачів.

Як колосально зростає наш пролетарський, колгоспний, шкільний читач, і як у той же час зростають його вимоги до художньої літератури.

Такі зустрічі збуджують самокритичне ставлення до власної творчої продукції, породжують злорове незадоволення нинішнім її рівнем на фоні загальних наших перемог, бажання більше й краще писати.

На протязі останніх років, не вважаючи на прекрасні умови, забезпечені партією, моя літературна робота була недосить активною: я надто багато займався всякими організаційними справами й часто-густо перебільшував їх значення. Тепер, у наслідок заходів, вжитих ЦК, я відчуваю радісне творче піднесення, як і всі мої товариші.

Свою працю над віршованим романом „Софійка“ я маю можливість тепер активніше проловжувати з тим, щоб закінчити його до двадцятиріччя Жовтневої революції.

У найближчі місяці працюватиму, за згодою з Українфільмом, над сценарієм на матеріалі Шевченкової п'єси „Назар Стодоля“ і над перекладами творів грузинського поета-романтика XIX сторіччя Н. Бараташвілі.

Хочеться разом з усім керованим партією загonom радянських письменників, більшою мірою, ніж досі, спричинитися своєю безпосередньо-творчою роботою до помноження всесвітньої слави наших соціалістичних перемог.

П. Безпощадний. Зникають, зрівнюються з землею землянки, халупи. Віддаються вогню „Шанхай“.

— Переїжджаємо ближче до сонечка, — каже старий шахтар, весело

збираючи свій скарб і переїжджаючи прямо в новий, світлий будинок.

Донбас зеленіє, уквітчується. Але головне не тільки в тому, що колишня стара Горлівка перетворюється на квітуче зелене місто, але ще й в тому, з якою любов'ю ставляться робітники до свого новонародженого міста, до його зеленої прикраси. Нехай хтонебудь спроможеться протягнути руку до молодого деревця чи зірвати квітку! Його зараз же представлять куди слід.

Нові, зовсім нові люди живуть і працюють у Донбасі. Про них, про цих людей, яких виростила, виховала наша партія, новий механізований Донбас, я пишу вже кілька років велику поему „Шахтарі“. На матеріалі цієї ж поеми я робитиму і кіносценарій.

Тепер, як ніколи, утворені найсприятливіші умови для розквіту молодих талантів. І буквально щороку, щомісяця, літературний Донбас збагачується на нові дарування. Поети, прозаїки ідуть до нас із шахт, заводів, колгоспів.

До нас ідуть старі кваліфіковані шахтарі, колишні червоні партизани, робітнича молодь. Не так давно старий робітник Дмитро Рудь, колишній червоний партизан, що боровся разом з тов. Ворошиловим під Царицином, приніс свій „щоденник“, як він його називав, що, як виявилось, є справжній художній талановитий твір.

За останні два з половиною місяці наша донбасівська організація випустила 5 книжок і готує до друку альманах донбасівських молодих прозаїків і поетів: Северова, Черкаського, Фарбера, Торіна, Безпощадного, Чибаліна, Чорного та інших.

До пленуму ми прийшли повні творчої наснаги.

Юрій Смолич. Шойно одноразово вийшов мій роман „48 годин“ другим виданням на Україні, а також російською мовою в Держлітвидаві в Москві.

Друкується й незабаром вийде том моїх фантастичних романів, в який входять: „Господарство доктора Гальванеску“, „Що було потім“ і „Ще одна прекрасна катастрофа“.

В журналі „Червоний Шлях“ видруковано мій новий роман „Наші тайни“. Він же друкується тепер в

Держлітвидаві в Києві і російською мовою в Москві в перекладі П. Зенкевіча.

Останні роки мене перед усіма іншими темами цікавить тема молоді. Зокрема і роман „Наші тайни“ — це роман про групу молоді за часів минулої імпералістичної війни. Зараз я збираю матеріали і готуюсь до роману про молодь за часів громадянської війни. Ні в якому разі цей наступний роман не має бути продовженням попереднього, але циклічно він буде зв'язаний із „Нашими тайнами“ і, можливо, з третім романом, який з'явиться пізніше. В кожному разі, деякі з персонажів „Наших тайн“ житимуть і в другому романі.

Основна сюжетна лінія задуманого роману буде у мене розвиватись довкола залізничного страйку, який був на Україні влітку 1918 року під час німецької окупації. Цієї зими матеріали про цей страйк я буду вивчати в Москві і в Києві, а весною віду на місця подій майбутнього роману.

Що мені надзвичайно потрібно і чого я досі ще не знайшов — це учасника цього залізничного страйку, до якого у мене є такі творчі вимоги: він мав бути в 1918 році молодим залізничним робітником, брати участь в цьому страйку; пізніше, скажемо, з 1919 — 20 р. р. стати комсомольським працівником на Правобережжі і знову таки бути так чи інакше зв'язаним з залізницею. При чому бажано, щоб його робота на залізниці проходила в районі між Козятином, Вапняркою і Проскуровим.

Мені конче потрібно знайти таку людину не тільки для перевірки фактів, які я можу перевірити в звичайних архівних і музейних інституціях, але як другого живого свідка, одного зі мною віку, тих самих подій, які знаю я і які використовую для сюжету роману.

Всі мої спроби от уже півроку зустрітись з таким чоловіком покищо не дали нічого. Сподіваюсь таку людину все ж таки незабаром зустріти.

Роман цей я хочу закінчити до початку 1937 року. В основному завдання цього твору я бачу в показі формування світогляду молодшої людини того часу.

Паралельно з роботою над романом я проєктую працювати над п'єсою. Коло ідей цієї можливої п'єси — це

обов'язок і героїзм. Форми, які цікавлять мене, — це мелодрама і водевіль.

Хотів би цю п'єсу зробити протягом наступної зими і весни, тобто з орієнтацією на театральний сезон майбутнього року.

Х. Гільдін. Три великі теми невідступно володіють мною на протязі останніх років: соціалістичне будівництво, село і громадянська війна. Це генеральна магістраль моєї творчості.

Нещодавно вийшли друком два томи моїх творів: один том оповідань єврейською мовою під назвою „Наступ“, другий українською мовою „На перевалі“. Обидва ці томи тією чи іншою мірою відбивають вказані теми. Перевидається також том моїх віршів, які я повністю переробив.

Не знаю, добре це чи погано, але хвилюючі мене теми часто-густо переростають рамки того літературного жанру, в який я хотів би їх втілити. Зібрав, приміром, матеріал для роману і, розпочавши над ним роботу, почуваш вноді, як внутрішня динаміка сировини, наявність яскравих типів і образів підказують потребу використання цього матеріалу в п'єсі. Так паралельно з задуманим романом, оповіданням з'являється потреба писати п'єсу, кіносценарій і т. д. Звідси і деяка розкиданість в моїй творчості.

Зараз я продовжую роботу над романом „Між порогів“. Цей роман я задумав уже кілька років тому. В ньому я прагну показати перший етап соціалістичного будівництва на Дніпрелістані, всю суму протиріч, важку боротьбу з природою і зріст нової соціалістичної людини. Особливу увагу в цьому романі буде звернено на процес перевиховування старого, озброєного великим технічним досвідом, інженерства і бурхливий зріст наших молодих технічних кадрів. Представникам цих двох начал, які під кінець зливаються в єдину загальну сім'ю радісних будівників соціалізму, відводиться в романі центральне місце.

Роман має бути тритомним. Перший том гадаю закінчити на початку 1936 року.

Паралельно з романом я працюю над низкою оповідань на різні теми.

Так, я хочу показати боротьбу з басмацтвом в Туркестані, висвітлити роль підлітків у громадянській війні і зачепити багато інших питань з героїчного минулого.

Мушу сказати, що оповідання на тему про роль підлітків у громадянській війні вже майже закінчено. Читаючи його в невеличкому колі театральних працівників, мені довелося почути, що сюжет і побудова оповідання являють собою дуже вдачний матеріал для кіносценарія. Вивчивши специфіку цього жанру драматургії, я хочу таким чином розвинути задуману тему і в оповіданні і в кіносценарії.

Тут же названа мною велика кількість тематичних питань і ідей, що зародилася в моїй творчій лабораторії. Робота над здійсненням їх перебуває в різній стадії готовності. Але особливо вабить мене тема про наші технічні досягнення в галузі чорної металургії і про окремих героїв-орденоносців, що працюють на цій ділянці. Надзвичайно багато в цьому відношенні дала мені остання подорож Дніпром разом з письменниками, коли я мав змогу близько ознайомитися з Дзержинським металургійним заводом у Кам'янському і його людьми. Ця подорож, безперечно, збагатила не тільки мене одного.

Боротьба за нові технічні висоти в галузі чорної металургії, прагнення відомитися від копіювання європейських і американських зразків, наші технічні наслідування — все це повинно вилитися в серію художніх оповідань-нарисів, які мають бути закінчені найближчим часом.

Тримавши щільний зв'язок з ХЕМЗ'ом, мені пощастило зустрітися з дуже інтересною галереєю типів, які пройшли всі етапи громадянської війни, всі стадії боротьби партії, всі процеси навчання і які являють собою зараз сміливих винахідників, що працюють по лінії нової техніки в обладнанні чорної металургії.

Я ознайомив товаришів з чорновими матеріалами, зробленими на цьому матеріалі, і через те, що цей матеріал явно переростає рамки нарисового жанру, мені порадили використати його для роману. Так родилася думка ще про один роман.

Ще один творчий замисел дуже

мене хвилює. В єврейській радянській драматургії досі ще немає п'єси, яка б правдиво відбивала роль партії в громадянській війні і роль єврейського пролетаріату в боротьбі за радянську владу. Така п'єса конче потрібна. Кістяк подібної п'єси, її композиція у мене вже повністю готові, написано навіть коло двох актів.

Переді мною стоїть завдання: дати таку п'єсу, яка б цілком була підкорена законам єдиної наскрізної дії і без еkleктики розірваних картин давала б безперервне симфонічне наростання. Типи, так центральні, як і другорядні, повинні пройти в п'єсі не як випадкові персонажі, а як ланки єдиного ланцюга. Це дуже важке завдання, і воно дається мені не легко.

Все те, що перелічено тут, — це, звичайно, програма-максимум на майбутнє. Рапортувати ж до ХХ-річчя Жовтня я буду романом „Між порогів“, серією оповідань про орденоносців Дзержинського заводу і, можливо, романом про нову техніку в чорній металургії.

Г. Коцюба. Щойно я закінчив остаточну редакцію другої книги роману „Нові береги“ і здав його до Держлітвидаву. Роман цей показує дніпровське будівництво 1930-31-32 років, кінчаючи завершенням будівництва і пуском станції.

Працюючи над цим романом, я ставив собі завдання намалювати героїчну картину з життя будівництва, показати, як робітничий клас, натхнений мудрим керівництвом комуністичної партії, перемагаючи величезні технічні труднощі, іде від однієї перемоги до другої. Холод, зливи, люті морози, руйнуюча своїми розмірами повінь 1931 року — все це ані на хвилину не може зупинити переможного поступу вперед дніпровських пролетарів, які палають бажанням закінчити будівництво за призначений період і урядом строк.

На фоні бурхливої будівлі я показую зріст людей, виховування їх свідомості, активну участь жінок в соціалістичному будівництві, боротьбу з класовими ворогами, що блокувались з націоналістами. Велике місце в романі приділено робітничій молоді.

Паралельно дається картина взаємовідносин Дніпробуду, як шефа, з найближчими селами, вплив цього величезного будівництва на психіку селян, їх свідомість тощо.

Низка особистих конфліктів і колізій в цьому романі розв'язує всі сюжетні вузли, намічені в першій книзі „Нові береги“. Об'єм роману — коло 20 друкованих аркушів.

Закінчивши з „Новими берегами“, я збираю матеріали на інші роботи. Мене хвилюють дві теми: перша з них — це громадянська війна й інтервенція 1920 року; друга — проблема загнаних науки в капіталістичних умовах і протиставлення цьому процесові величезного зросту науки в СРСР. З цих двох тем насамперед я маю опрацювати другу тему, намагаючись розвинути її в романі.

В загальних контурах сюжетно роман цей мислиться мені так.

Відомий чужоземний вчений, що працює над проблемою продовження людського життя, бачить, що в умовах капіталістичного ладу вся його діяльність, усі його наукові досягнення марні. Звідси свідомість безвиходу свого положення, великий песимізм. Вчений, розчарувавшись у можливості прогресу при капіталізмі, не бачить ніякої мети свого дальшого існування. Він близький до самогубства, але тваринний жах перед смертю заважає йому виконати свій намір. В цей напружений період свого життя він випадково зустрічається з радянськими фахівцями, що прибули за кордон закупати технічне обладнання. Радянські люди заражають старого вченого своїм ентузіазмом, своїми оповіданнями про неосяжні можливості розвитку науки в країні соціалізму, де влада трудящих максимально сприяє людському прогресові. Після болючих переживань і боротьби з самим собою старий вчений емігрує в СРСР. Змикаючись тут з творчим колективом радянських вчених, активно працюючи на улюбленій ділянці, бачачи величезні успіхи соціалістичного будівництва, нечуваний зріст людей, старий вчений молодіє душею, набуває зовсім іншого почуття життя і перемагає свій жах перед смертю, на граві якої він стояв за кордоном. Так нове життя перемагає вічний жах смерті.

Тема задуманого мною роману досить складна. Вона вимагає настирливої праці, ознайомлення з спеціальними науковими питаннями, вивчення побуту вчених за кордоном тощо. Роботі над цим романом я гадаю присвятити весь 1936-й рік.

В. Кузьміч. Нещодавно я закінчив новий роман „Висоти“, над яким працював останні роки. Це роман про нашу героїчну молодь часів другої і третьої п'ятирічки (1933—1942), яка мужньо віддає себе цілком на оволодіння стратосферою, присвячує себе вивченню нових проблем, наприклад, природи космічних променів, вивченню нових ядів у Менделєєвській таблиці тощо.

Але не виробництво, не сама наукова тканина цікавить мене як письменника в першу чергу, а людські страсті, що розгріваються коло боротьби за оволодіння стратосферою, коло колізій за наукові винаходи, — ось що є змістом мого твору.

Основна філософська ідея, покладена в основу роману, може бути сформульована так: при соціалізмі людина невичерпна. Тільки соціалізм знімає всі перешкоди для повноцінного розвитку людини, створюючи всі умови для її вільного прогресу. Звідси мужність радянської молоді, її відвага, невичерпний героїзм, що так вражає наших ворогів.

Оскільки в романі дія відбувається в період з 1933 по 1942 рік, в ньому я зупиняюся на майбутньому XVIII з'їзді комуністичної партії, чіпляю майбутній історичний ювілей з дня смерті Пушкіна і так чи інакше торкаюся інших історичних подій і хронологічних дат.

Як проблема морального порядку, в романі розглядається тема про любов в умовах соціалістичного суспільства.

Основні герої мої — це старі льотчики, вчені, більшовики-партійні і ведуча фігура роману — комуніст, парторг комсомолу Агарін. Ось цим романом, над яким я багато попрацював, я й рапортуватиму до XX річчя Жовтня.

Закінчуючи „Висоти“, я одночасно збирав матеріал для нових творів. Вже зараз можу сказати, що чер-

товими моїми книгами будуть збірка новел під загальною назвою „Дев'ять пісень“ і книга про Анрі Барбюса.

„Дев'ять пісень“ — це історія села Вишняки коло Хорола. Цю назву я дав тому, що в основу кожної глави, що являє собою закінчену новелу, покладено українську фольклорну пісню.

Два слова про історію села Вишняки. Село це подарувала Катерина II своєму фаворитові Оболонському. Проїжджаючи через Вишняки, Катерина II хрестила сина Оболонського і подарувала йому 1500 селян. Розтринькийний маєток був проданий його хазяїнами в 1846 році одному з предків Родзянка (голова останньої парської державної думи). Між іншим, на цього предка Родзянка намалював карикатуру Т. Г. Шевченко; карикатура ця відображає знущання поміщика над селянами.

В „дев'яти піснях“ я збираюсь зобразити гніт і жах, в якому перебувало українське село під владою царських урядників і поміщиків.

Шукаючи матеріалу, мені пощастило зустрітись з живими людьми, старими колгоспниками, які розповіли мені дуже багато цікавого про історію Вишняків 40 років минулого сторіччя. Надзвичайно цінні дані я одержав від колгоспника Мороза, який брав участь у російсько-турецькій кампанії і на власному досвіді відчув увесь тягар, що його російський імперіалізм поклав на країну.

Цікаво відмітити, що з Вишняків вийшли люди, які брали участь у революції 1905 р., і потім в 1917 р. і арештовували генерала Денікіна і адмірала Колчака. З цього ж села вийшов більшовик Кружков, що

брав активну участь у повстанні російського експедиційного корпусу у Франції в 1917 р. проти Пуанкаре. У всьбічному висвітленні повстання в таборі Куртін (центрі Франції) мені дуже допоміг Анрі Барбюс і його друзі, що надіслали мені відповідні документи і фотографії.

Село Вишняки пройшло всі етапи колективізації, починаючи з комуні 1919 р., і зараз є зразковим колгоспом на Україні. Саме про Вишняки, як про зразковий колгосп, говорив П. П. Постишев на 2-му київському обласному з'їзді рад. Ось про цей колгосп, про його минуле і про його героїчних людей буде моя книга „Дев'ять пісень“.

Мені не доводиться скаржитися на свою судьбу: вона зіткнула мене з селом, представники якого були учасниками російсько-турецької війни, так чи інакше зустрічалися з Денікіним, Колчаком і Пуанкаре. Сьогодні люди тихого українського села були непосредними учасниками подій світової історії. Це, звичайно, не може не хвилювати мене як письменника.

Друга книга, яку я задумав, це про Анрі Барбюса. Мушу зазначити, що ще до смерті цього великого революціонера-письменника, друга СРСР, я вирішив написати цю книгу, щоб відтворити образ Анрі Барбюса, який зумів своїми творами і своєю громадською діяльністю притягти до табору революції мільйони прихильників.

В утворенні цієї книги мені, безперечно, допоможе моє систематичне листування з Анрі Барбюсом, яке ми підтримували на протязі останніх восьми років.

ТРАУРНІ ЗБОРИ ПИСЬМЕННИКІВ, ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ С. М. КІРОВА

В річницю смерті одного з найулюбленіших пролетарських вождів С. М. Кірова в Харкові відбулися траурні збори радянських письменників.

Зала засідань харківського обласного правління СРПУ прикрашена траурним портретом того, хто рівно рік тому пав на бойовому посту від підлої руки осканьженого вбивці.

З великою увагою слухають пись-

менники доповідь тов. Галушка про світле життя і діла одного з найвидатніших пролетарських полководців, прекрасної людини, друга і вірного соратника великого Сталіна, палкого бійця і вогненого трибуна — Сергія Міроновича Кірова, що віддав себе цілком справі Леніна — Сталіна.

В глибокій мовчанці незабутня пам'ять С. М. Кірова вшановується вставанням.

Рана від смерті Кірова не зажила і ніколи не заживе в наших серцях, вона нагадує про підлість наших ворогів про знів'ясько-каменевську озвірлу банду, що в своїй дворушницькій боротьбі з партією не зупинилася перед цим найогиднішим вчинком. Смерть Кірова весь час кличе до більшовицької пильності, — і про це говорили всі письменники — т. т. Ходченко, Юхвід, Кальницький, Трублаїні, І. Сепченко, Дикий, Полторацький, Касяненко і ін.

Пильністю, підвищеною більшовицькою пильністю, я не підозрюю — нагадує тов. Кириленко — мусить бути просякнута діяльність всіх наших організацій. Особливо ця пильність потрібна на ідеологічному фронті, бо ми добре ще пам'ятаємо, як маскувався ворог у лавах радянських письменників.

Пройшов рік з дня смерті Кірова, а велика постать його ще не відбита як слід нашою літературою. Це почесне і вдячне завдання стоїть перед нашими письменниками.

Траурні збори закінчилися читанням художніх творів, присвячених С. М. Кірову. Тов. Хацеватський прочитав єврейською мовою зроблений ним переклад „Пісні про Кірова“ П. Тичини, тов. Крижанівський — поезію „Салют“, тов. Шмигільський — грузинські поезії, присвячені С. М. Кірову, перекладені ним українською мовою.

Творчий вечір М. Доленга. М. Доленго — один із старіших українських поетів. Маючи творчий доробок у вигляді шести видрукуваних збірок, поет останні роки якось мовчав. Тим приємніше було харківський письменницький громадськості прослухати нові поезії, які свідчать, що Доленго не тільки не склав поетичної зброї, а, навпаки, значно просувався вперед, порівнюючи з його попередньою творчістю. Цей творчий вечір, що відбувся цими днями в Харкові, зібрав значну кількість письменників і літгуртківців.

М. Доленго прочитав підготовлену до друку нову збірку поезій, яка розпадається на три цикли: „Осінь“, „Під гарячим небом“, „Вона та інші“ (жіночі портрети) і невелику поему „Марусин день“.

Навколо цих поезій розгорнувся досить інтересний обмін думок. В своїх висловлюваннях т. т. Пінчевський, Сосюра, Копштейн, Замочник, Дукин, Гольдес, Ходченко, Байдебур, Муратов і ін. зазначали, що в особі М. Доленга ми маємо інтересного і оригінального поета з ухилом в бік філософського мислення. Поезії Доленга стверджують радість нашого життя, вони бадьорі, емоційні, але разом з тим в його віршах філософ покищо переважає над поетом.

Як ботаник за фахом, М. Доленго велику кількість поезій присвячує науковим проблемам з галузі ботаніки, і робить це схвильовано і досить вдало.

Колишня розсудливість, спокій, так притаманні попередній творчості Доленга, змінюються в нових творах пристрасстю, запалом. Але цьому поету сконденсованої думки слід ще працювати над спрощенням своїх поезій з тим, щоб зробити їх більш приступними і ясними.

На цьому шляху Доленго зробив вже значні кроки вперед, і дальший рух у цьому напрямі безперечно дасть чудові наслідки.

Творчий вечір А. Копштейна. З 20 листопада відновилися „Декадники молодого автора“ при Харківському обласному правлінні СРПУ.

Перший декадник був присвячений обговоренню нової збірки поезій молодого талановитого поета А. Копштейна „Вулиця Щорса“, яку шойно закінчив автор. „Вулиця Щорса“ — це ліричні поезії, присвячені почуттям соціалістичної батьківщини, вистражданої і вибраної у великих труднощах, творчих муках і radoшах. Цій магістральній меті підпорядковані і вірші про любов, про героїв нашого часу, фольклорні поезії, поеми.

В обговоренні висловилися т. т. Масенко, Ключча, Гольдес, Касяненко, Крижанівський, Доленго і інші. Як позитивні властивості Копштейна вони відзначили ліричну теплоту і схвильованість його поезій, констатували, що нова збірка свідчить про творчий зріст поета, підкреслювали, що Копштейн досить уперто працює над мовою, що вірші його емоційно насичені.

До негативних моментів творчості Копштейна треба віднести тематичну

розкиданість: беручи відразу багато тем, поет іноді поверхово їх розроблює, у нього нема ще сталого поетичного характеру. На творчості Копштейна помітні різноманітні літературні впливи.

В цілому творчий вечір знову ствердив, що в особі А. Копштейна ми маємо, безперечно, здібного поета, який повинен більше прагнути до створення власного творчого обличчя.

Підготовка до партнаради в справах дитячої літератури. Секція дитячої літератури при Харківському облправлінні СРПУ виробила широкий план підготовки до всеукраїнської партнаради в справах дитячої літератури.

Крім проведеного вже спільного засідання бюро секції дитячої літератури разом з піонервідділом обкому ЛКСМУ, присвяченого питанням наступної партнаради, і зустрічі дитячих письменників з активом піонерробітників та комсоргів харківських шкіл, накреслені такі заходи.

Найближчим часом бюро дитячої літератури, разом з редакцією міської газети „Харківський робочий“, організує зустріч письменників та редакторів Дитвидаву з редакторами заводських багатотиражок. На цій зустрічі буде поінформовано про завдання партнаради з тим, щоб посилити увагу і участь багатотиражок у цій важливій справі.

На сторінках обласної газети „Соціалістична Харківщина“ буде проведена анкета серед письменників, критиків, редакторів дитячих книжок, бібліотекарів і батьків на питання — „Чого ви чекаєте від наради?“

Перед самим від'їздом делегатів наради до Києва передбачено скликати разом з міськнаросвітою загальноміську конференцію педагогів, піонерпрацівників та батьків разом з делегатами.

Маючи в Харкові такий міцний центр виховання дітей, як Палац піонерів і жовтенят ім. П. П. Постишева, вирішено порушити перед відповідними органами питання про видання наради односторонньої дитячої літературної газети.

Посилує творчу роботу і саме бюро дитячої секції. Крім творчого звіту М. Йогансена, що вже відбувся, най-

ближчими днями будуть заслухані звіти Х. Левіної, Я. Гримайла, Романівської й інш.

Одночасно посилюється робота і інших секцій облправління, що скеровується також на підготовку до наради. Так, на драматургічній секції найближчими днями стоятиме доповідь про діячу драматургію, прозаїчна секція вислухає творчий звіт В. Влада і т. д.

Крім усіх цих заходів, до реалізації яких вже приступлено, намічено провести кілька доповідей про діячу літературу по радіо, організувати кілька зустрічей дитячих письменників з своєю аудиторією і закінчити всю підготовку до наради великим літературним маскарадом в Палаці піонерів і жовтенят за участю Тюгу.

Творчий вечір В. Кондратенка. В Харкові відбувся вечір, присвячений творчості молодого поета, вихованого харківською письменницькою організацією, Віктора Кондратенка.

В. Кондратенко читав поезії з збірки „Перед боем“ — цикл віршів з бойової історії 45 дивізії.

В обміні думок взяв участь т. т. Кац, Крижанівський, Копштейн, Муратов, Сосюра і ін. Вони підкреслювали актуальність тематики Кондратенка, пристрасність і емоційну насиченість його поезій.

Звісно, поезії Кондратенка не позбавлені і хиб. Зазначалася деяка одноманітність ритмічних ходів його поезій, невивершена досконалість сюжетної побудови тощо, але разом з тим констатувалося, що в особі Кондратенка ми маємо талановитого, швидко ростучого поета.

Проводяючи тов. Кондратенка до Києва, молоді харківські письменники побажали йому дальшого творчого успіху і зростання.

„Спадкоємниця“ — нова п'єса О. Хазіна і З. Каца.

Цими днями Харківський Театр Російської Драми влаштував творчий вечір молодих поетів — драматургів О. Хазіна і З. Каца, на якому вони читали щойно закінчену п'єсу „Спадкоємниця“.

Написана прозою, п'єса трактує проблему спадщини в наших умовах, показує зріст нової радянської сім'ї,

зцементованої спільністю інтересів і активним творенням життя, а не біологічною спорідненістю крові. За фон розкриття своєї теми автори взяли нашу молодь. В центрі п'єси студентка Ольга, вихована в радянській сім'ї. Її батько по крові—біло-емігрант-мільйонер прагне своїми багатствами повернути до себе втрачену дочку. Всі його намагання, що розкриваються в ряді сценічних колізій, закінчуються повною поразкою, бо інтереси Ольги як правдивої радянської людини не мають нічого спільного з тими спокусами, які ще мають величезну силу в буржуазному суспільстві.

П'єса на обговоренні дістала позитивну оцінку. І письменники й артисти зазначали, що молодим драматургам пощастило свіжо, інтересно розробити цю нову тему, дати цікаву драматичну інтригу і сценічно показати нашу молодь.

Звісно, в п'єсі є і ряд хиб, які легко можуть бути усунені в процесі спільної роботи з театром.

Театр Російської Драми прийняв п'єсу до постанови і приступив разом з драматургами до роботи, щоб врахувати всі критичні зауваження.

„Українська народна пісня“—так називається збіжник пісень, що недавно вийшов у світ накладом Державного літературного видавництва України.

Цей збіжник — упорядкований Андрієм Хвилею, містить 170 пісень, вибраних з багатющого пісенного фонду українського трудового народу.

Найширше представлені в збірнику дореволюційні пісні про життя і боротьбу трудящих, пісні про кохання, сатиричні, гумористичні й жартівливі пісні.

Крім того, є розділ пісень літературного походження (19), в якому знаходимо твори Т. Г. Шевченка („Як умру“, „Думи мої“, „Реве та стогне Дніпр широкий“, „Така її доля“, „Якби мені черевики“, „Тече вода в синє море“, „Нащо мені чорні

брови“, „Ой одна я одна“ та інші), Гейне, Глібова, Руданського, що давно вже ввійшли, як пісні, в побут широких, народних мас.

Великий інтерес становлять зразки пожовтневої народної пісні. Український трудовий народ оспівав у них героїчні епізоди громадянської війни, боротьбу проти Петлюри, Махна, поляків-окупантів, Врангеля, оспівав червону кінногу, ватажків Червоної армії Пісня „Ой, Марусю, Марусю“—про дівчину, в якій, „мов трава, полетіла голова“ від бандитського ножа за те, що вона ховала комунара, може правити за прекрасний зразок пожовтневої народної творчості. А в колгоспних частушках знаходимо оспівування першої п'ятирічки. Тут трудовий народ, що віками боровся за волю, гинув і накладав головою, уже словами „як не випить комареві глибокої річки, так не зірвать ворогам нашу п'ятирічку“,—виявляє непохитну впевненість у своїй силі, у моці своєї соціалістичної батьківщини. В розділі революційних пісень зібрані й зразки революційної творчості інших народів (німецького, італійського, російського), що однаково рідні українським трудящим, як і всім народам світу.

Стаття упорядника збірника Андрія Хвилі дає чіткий марксистський аналіз пісенної творчості українського народу, її соціального коріння і викриває шкідливі спроби українських націоналістів перевернути зміст народних пісень, використати їх, як зброю, для своєї контрреволюційної мети. Андрій Хвиля викриває, як націоналісти фальшували народні пісні, як не давали поширюватися тим пісням, які показують боротьбу трудового народу проти українських панів.

Державне літературне видавництво, видавши цю збірку пісень, має цього року випустити нове художньо оформлене видання, в якому буде зібрано понад 400 пісень. Нове видання міститиме ноти до кожної пісні, репродукції картин відомих художників і буде оздоблене зразками українського народного орнаменту.

Твори забутого поета-сатирика. В московському історичному музеї, в бахрушинському театральному музеї і в архіві ІРЛІ знайдені матеріали поета-сатирика П. В. Шумахера. Він у своїх сатирах викривав кріпацтво і царський режим. Спроби видати сатири за життя поета (помер у 1891 р.) не вдалися. Перший збірник його був спалений царською цензурою в 1871 р. Пізніше цей збірник був випущений Тургеневим в Берліні. Тепер видавництво „Советский писатель“ випускає за оригіналами сатиричні вірші забутого поета П. В. Шумахера.

Ілюстроване видання роману „Война и мир“. Державне літературне видавництво РСФРР, в зв'язку з роковинами смерті Толстого, випустило нове ілюстроване видання роману „Война и мир“. У виданні буде понад 100 ілюстрацій — старовинних гравюр, картин і лубків епохи „Отечественной войны“. Буде також ряд гравюр, якими користувався Л. Толстой підчас роботи над окремими розділами роману.

Грамофонна пластинка промови Л. М. Толстого. В 1908 р. Л. М. Толстого в Ясній Полянці відвідав гр. Белоусов. Письменник подарував йому на пам'ять про це побачення пластинку з своїм автографом. На пластинці записаний уривок з промови Толстого із „Круга чтения“ („Мысли на каждый день“). Цю пластинку здобув від нащадків гр. Белоусова музей ІРЛІ.

Літературознавчий журнал. З січня 1936 р. почне виходити великий спеціальний літературознавчий журнал при Інституті російської літератури Академії наук СРСР. Журнал висвітлюватиме питання теорії й методології літератури, вивчення класичної спадщини як російської, так і іноземної літератури, даватиме критичний розгляд монографій. В 1936 році вийдуть 4 книги по 25 друкованих аркушів. Журнал редагуватиме М. Горький.

Записні книжки В. Г. Короленка. Державне літературне ви-

давництво в Москві (Гослитиздат) видало том записних книжок В. Г. Короленка. У том увійшли сибірські, нижгородські, уральські й румунські записки письменника. По цих записках можна простежити процес зародження й остаточного оформлення багатьох художніх творів Короленка. Найбільший інтерес мають сибірські нотатки, зокрема, опис подорожі письменника на заслання в Якутську губернію. В нотатках є записи народних слів, підслуханих розмов, змалювання природи, побутові сценки, що потім увійшли в художні твори Короленка. Записки мають великий інтерес для письменників у справі вивчення творчого методу цього видатного представника російської класики, але й кожний читач знайде в них для себе цікаві матеріали. Записки читаються як справжні художні твори.

Редакційна рада академічного видання творів Пушкіна. Президія Академії наук СРСР на пропозицію директора Інституту російської літератури — почесного академіка О. М. Горького — затвердила редакційну раду академічного видання творів Пушкіна.

До складу редакційної ради ввійшли: акад. А. П. Карпінський, почесний академік О. М. Горький, академіки В. П. Волгін і А. С. Орлов, письменники: Всеволод Іванов, Янка Купала, Гасем Лахуті, Б. Пастернак, А. Толстой, Н. Тихонов, Ю. Тинянов, К. Федін, Чаренц, Паоло Яшвілі, професори: І. К. Луппол, В. А. Десніцький, М. А. Цявловський, С. М. Бонді, Н. К. Піксанов, Д. Д. Благой, Д. П. Якубович, Ю. Г. Оксамані, Б. В. Томашевський.

Президія Академії наук СРСР на пропозицію Олексія Максимовича Горького ухвалила організувати директорат Інституту російської літератури. Постійними заступниками директора інституту затверджені проф. І. К. Луппол, акад. А. С. Орлов, керівником сектору фондів затверджений проф. В. А. Десніцький, керівником науково-дослідницького сектору — проф. Н. К. Піксанов.

Де писано „Путешествие в Эрзерум“. Пушкін свій щоденник „Путешествие в Эрзерум“ почав писати в Георгієвську (Дагестан) 15 травня 1829 року. Він жив тоді в готелі, де тепер міститься школа ім. Леніна. Крім Пушкіна, в цій готелі в свій час проживали Лермонтов, Толстой, Грібєєдов. Матеріали про їхнє перебування в Георгієвську зберігаються в музеї в Пятигорську. До 100-річчя з дня смерті Пушкіна на історичному будинку в Георгієвську буде прибіта меморіальна дошка.

До 100-річчя з дня смерті Пушкіна російський письменник Л. Гросман, разом з драматургом М. Базилевським, готує, на основі свого роману „Записки д'Аршіака“, п'єсу про загибель поета... В центрі п'єси — образ самого Пушкіна, зацькованого зграєю реакціонерів.

Спілка художників РСФРР до пушкінського ювілею. Видавництво спілки художників РСФРР підготувало до випуску альбом про Пушкіна. В альбомі будуть вміщені всі пушкінські портрети, ілюстрації, пожиттєві й посмертні портрети, ілюстрації до творів. У збірнику будуть видрукувані статті М. Бєляєва, І. Грабаря, М. Цявловського, А. Ефроса та ін. Альбом матиме розмір 65 друкованих аркушів з 700 ілюстраціями.

Опис рукописів А. С. Пушкіна. Академія наук видає перший повний науковий опис рукописів А. С. Пушкіна. Автори — Б. Томашевський і Л. Модзалевський згрупували автографи Пушкіна за жанрами і дали докладну характеристику, що в рукописах належить справді Пушкіну і які поправки внесені власниками рукописів у різні періоди.

Лібретто до опери „Піднята цілина“ найближчого часу почне писати М. Шолохов. Музику пише композитор Шостакович. „Піднята цілина“ буде поставлена на сцені Великого академічного театру РСР.

Книжкові новини. — „Сборник кабардино-балкарской литературы“, уклад Дж. Налєєв, голова Спілки радянських письменників Кабардино-Балкарії.

„У Днепра“ — роман Д. Бергельсона — один з найвидатніших творів радянської єврейської літератури, твір, що змальовує життя і побут українського малецького міста наприкінці минулого століття.

Вийшла книга вибраних творів Юрія Олеші. В книзі — повість „Зависть“ і ряд кращих оповідань письменника. Книга починається промовою Ю. Олеші на 1-му всесоюзному з'їзді радянських письменників.

„На шестидесятой горизонтали“ — роман В. Алазана. Переклад з вірменської С. Айвазяна. Редакція В. Шкловського.

„Марія“, нова п'єса І. Бабеля, вийшла окремим виданням.

„Тень впереди“ — роман революційного американського письменника Вільяма Ролланса, присвячений героїчному страйкові текстильників 1929 року.

„Кишловцы“ — роман Г. Држевецького (переклад з польської) з життя робітників сучасної Польщі.

Другий том збірки творів Ол. Толстого. В збірці повісті: „Хромой барин“, „Чудаки“ й інші оповідання.

Книги вийшли накладом „Гослитиздата“ (Москва).

120-ліття Тамбовського театру. Восени цього року вийшло 120 років існування постійного театру в Тамбові. Перша спроба організації театру належить поетові Г. Р. Державіну, кол. губернаторові Тамбовської губернії 1786 — 88 рр. 24 листопада 1786 року він поставив у своєму палаці свою ж п'єсу „Пролог“. Ролі виконували місцеві аристократи. Восени 1815 р. поміщик Маслов і актор Бобровський відкрили у місті постійний театр. В історії тамбовського театру мало яскравих старінок. На його скромній сцені виступали славетні А. Ол'їрідж (великий приятель Т. Шевченка) і Н. Х. Рибаків. Тут же починав свою артистичну діяльність нар. арт. В. І. Качалов.

Збірник, присвячений І. Н. Певцову. Незабаром вийде з друку збірник статей, присвячений життю й творчості народного артиста республіки І. Н. Певцова. В збірникові опубліковані записки Певцова про акторську творчість і спогади

про артиста - небіжчика, написані рядом найкрупніших діячів радянської сцени.

Перший том "Історії громадянської війни". Печатний двор випустив перший том "Історії громадянської війни". Цей том зветься "Підготовка к Великої пролетарської революції" і описує події 1916 — 1917 р.р. Розмір першого тому — 44 друкованих аркушів.

Робітники "Печатного двора", які випустили цю книгу, домоглися того, що своїм оформленням вона є шедевр поліграфічного мистецтва. Видання багато ілюстроване багатокольоровими малюнками.

Нове видання п'єс Мольєра. В репертуарі радянського театру значне місце посідають комедії Мольєра, що є також доброю школою для учні зростаючої акторської молоді.

Видавництво "Academia" випускає нову чотиритомову збірку творів великого французького драматурга під редакцією А. А. Смірнова і С. С. Мокульського. Все видання ілюструють гравюрами відомого французького художника Моро (молодшого).

В першому томі нового видання Мольєра вміщено статтю С. С. Мокульського, присвячену соціологічному аналізу творчості Мольєра.

Проф. Шухаєв про свою картину. Професор російської академії мистецтв В. І. Шухаєв зробив перші ескізи для своєї картини "Товариші Сталін, Молотов, Каганович, Орджонікідзе, Андреев і Єжов у парку культури і відпочинку імені Горького".

На розмові з кореспондентом ТАРС проф. Шухаєв повідомив:

— Як радянський художник, я пишаюсь тим, що на мою долю припала честь відбити в художній формі перебування членів Політбюро ЦК ВКП(б) на чолі з товаришем Сталінін 20 червня цього року в Центральному парку культури і відпочинку ім. Горького. Ця картина розміром 22 × 15 метрів задумана мною у великій художній композиції, в якій вожді пролетаріату будуть змальовані оточеними суцільною стіною дітей.

Картина буде написана особливими фарбами за способом проф. Кейма з Дюссельдорфа. На виготовленні за цим способом фарби не впливає атмосфера, і картина не псується. Навколо картини буде зроблене архітектурне оформлення, робота над яким доручена професорові Академії мистецтв Капмикові.

Повний ескіз картини я сподіваюся закінчити до грудня цього року.

Колекція "справ" про Пушкіна. Книжковий відділ Комісії сприяння вченню при Раді народних комісарів СРСР придбав колекцію "справ" Головного архівного міністерства іноземних справ за 1831 — 1835 р.р., що стосуються А. С. Пушкіна.

Особливо цікаве в цій колекції "дело об определении коллежского секретаря Александра Пушкина в ведомство коллегии иностранных дел с дозволением розыскания в архивах оной материалов для истории Петра Великого" (дело № 17 за 1831 г.). Тут зберігся документ від 4 грудня 1831 року, в якому наводиться текст указу Миколи I про прийняття Пушкіна на посаду до колегії іноземних справ з таким цікавим okreśленням колегії:

"оного коллежского секретаря Александра Пушкина считать в ведомстве сей коллегии, привести его на верность службы к присяге и взять надлежащую подписку о непринадлежности к тайным обществам".

На берегах є запис: "подлинное определение получил".

Згодом, коли обставини примусили Пушкіна піти у відставку, він у листі до Бенкендорфа просив все ж лишити за ним право користуватися архівом, на що царедворець відповідав: "на просьбу вашу о предоставлении Вам и в отставке права посещать государственные архивы для извлечения справок гос. имп. не из'явил своего соизволения".

І майже одночасно Бенкендорф равав цареві: "лучше, чтоб он был на службе, нежели предоставлен самому себе".

В цій же колекції зберігається обгортка "дела об усыновлении Нидерландским посланником бароном Геккереном поручика кавалергардского полка барона д'Антеза". На жаль,

в цій справі документів не збереглося.

Поза всяким сумнівом, ця колекція перебувала не в одних приватних руках. Про це свідчить хоч би й те, що в „справах“ немає багатьох документів.

Колекція становить велику цінність. Її передано до Пушкінського дому Академії наук СРСР.

Цікаві документи. В оренбурзькому архіві збереглося кілька книг з метричними записами 1776 р.—часів пугачовського повстання. Численні записи — „повешених во время бунта злодейского за бытие в толпе злодейской и без отпетия церковного закопаны“ — і т. ін. свідчать про жорстоку розправу уряду з повсталими.

„Словарь советских писателей“. Робота над укладанням „Словаря советских писателей“ закінчується. Словник охоплює до двох тисяч імен письменників понад тридцять національностей СРСР. У словнику подаються біографічні відомості, перелік головних творів і їх критика.

Драма Гете — „Торквато Тассо“ в російському перекладі. Накладом „Гослитиздата“ вийшла драма Гете „Торквато Тассо“ — переклад В. Зоргенфрея, вступна стаття і примітки В. Адмоні. Це твір, значна роль якого в творчому розвитку Гете, недооцінювалася багатьма літературознавцями.

Гете творив „Тассо“ в епоху свого відходу від ідеалів „бурі й натиску“, коли поет усе більш і більш набирав рис „олімпійця“, який безстрашно стоїть над усім, що його оточує. Це яскраві визначили основні психологічні лінії драми. Знаменний вже й самий вибір героя. Гете, що дійшов до важливих державних посад при Веймарському дворі, вбачав у долі Тассо, що спочатку був пригублений герцогом Феррари, а потім впав у немілість, якусь, можливо, аналогію з своєю власною долею. І в своїй драмі Гете показав Тассо жертвою трагічної подвоєності між його творчою свідомістю й оточенням.

Переклад В. Зоргенфрея в цілому оцінюється як доброякісний.

Будинок, де жив Лермонтов. У Ленінграді на будинку № 61 на вулиці „3-го июля“, де жив М. Ю. Лермонтов, товариством „Старый Петербург—Новый Ленинград“, Пушкінським товариством і Інститутом російської літератури встановлено меморіальну дошку. В цьому будинкові поет жив з травня 1835 року до лютого 1838 р. Тут же було написано вірш „На смерть поета“, присвячений Пушкіну.

Книги про Арктику. „За освоение Арктики“ — збірник статей. Видавництво „Главсевморпуть“, 1935 р. (стор. 255, ціна 6 крб. 50 к. в оправі). Збірник висвітлює історію арктичних досліджень і інші питання. В збірнику статті С. Ю. Шмідта, В. Бізе, Р. Самойловича, С. Бергавінова, Д. Ушакова, В. Вороніна, М. Шевелєва та інших. Книга видана добре з додатком карти далекої Півночі.

У видавництві „Молодая гвардия“ в серії „Герои Советского Союза“ вийшли книги Ляпідевського — „Как мы выполнили долг“, Каманіна — „Моя биография“ й Молокова — „Мы выполнили долг — вот и все“, та інші.

Знайдено записки Амундсена. Начальник метеорологічної станції на мисі Челюскін тов. Папанін, який прибув до Ленінграда, на розмові з кореспондентом ТАРС повідомив, що підчас зимівлі на острові Старокодамського були знайдені записки славетного полярного дослідника Амундсена.

На острові був виявлений знак, викладений з каміння однією з партій експедиції Амундсена, тут таки була старанно упакована скляна банка, в якій лежала записка Амундсена про стан експедиції 11 квітня 1919 року.

Друга записка Амундсена аналогічного змісту знайдена зимовниками на мисі Могильному біля знаку, поставленого експедицією Вільцького.

Академічне видання творів Л. М. Толстого. У 1928 році, на відзначення століття з дня народження Л. Н. Толстого, Державне видавництво РСФРР розпочало

95-томне академічне видання творів великого письменника. Видання складається з 3 серій: 1) твори художні і теоретичні (45 томів), 2) щоденники і записні книжки (13 томів), 3) листи (31 том); решту — 6 томів займають алфавітні й тематичні покажчики. Всередині кожної серії додержано суворо хронологічного порядку подачі матеріалу.

Усі тексти Толстого подаються після пильного звіряння з рукописами, величезна збірка яких зберігається в Толстовському музеї і рукописному відділі Всесоюзної бібліотеки імені Леніна в Москві. Вивчення рукописів, що являють собою чорнові редакції творів Толстого, дає змогу, з одного боку, встановити повну картину творчої роботи над ними автора, а з другого — відновити справжні тексти творів, звільнені від цензурних і видавничих перекручень від неточностей і численних помилок старих публікацій.

У томах першої серії, крім загальновідомих творів Толстого, подаються у відділі варіантів навіть їх чорнові редакції, що вперше публікуються і являють значний художній інтерес, а у відділі коментарів — докладний опис рукописів і статті про історію написання і друкування даних творів. До томів другої серії (щоденників) додається великий біографічний коментар; томи третьої серії (листи) супроводяться листами і цитатами з листів адресатів Толстого, довідками.

За сім років роботи (1928—1935) редакція здала до „Гослитиздата“ 70 відредагованих томів по всіх трьох серіях. З них надруковано 24 томи: 1) юнацькі твори і „Детство“, 2) „Детство и отрочество“, 3) твори 1850 років, 4) „Севастопольские рассказы“, 5) твори 1860 років, 6) „Казак“, 7) твори 1870 років, 9—12) „Война и мир“, 18—19) „Анна Каренина“, 27) „Крейцерова соната“ й ін., 32—33) „Воскресение“, 43—44) збірник „Путь жизни“, 46) щоденник 1847—1854 р.р., 58) щоденник 1910 р., 59) листи 1847—1852 р.р., 63) листи 1880—1885 р.р., 72) листи 1899—1900 р.р. і 85) перший том листів до В. Г. Черткова.

У найближчий час вийдуть томи: 8) педагогічні статті, 17) незакінчені історичні романи „Петр I“, „Де-

кабристы“ й ін., 26) „Власть тьмы“, „Смерть Івана Ільича“ й ін. і 54) щоденник 1901—1903 р.р.

Випуск усіх 95 томів видання, за планом „Гослитиздата“, намічається до 1940 року.

Пушкін в архіві ордонанс-гауза. В 1833 році до Оренбурга приїхав Пушкін. В ордонанс-гаузі, тобто комендантському управлінні, утримувались гарнізонні солдати, зазначені у „вільнодумстві“. Шукаючи матеріалів про Пугачова, Пушкін дізнався, що в оренбурзькому ордонанс-гаузі є спеціальна кімната, в якій зберігаються справи на „вільнодумних солдатів“. Він дістав дозвіл оглянути архів і довго там рився в матеріалах. Пізніше (в 1859 році), губернатор, оглянувши архів, зауважив комендантові про безлад у справах. Комендант дав писане пояснення губернаторові, в якому безлад в архіві пояснив тим, що в ньому рився А. С. Пушкін.

Незвичайне сторіччя. В жовтні ц. р. минуло сто років після заборони виставляти на сцені і видавати драму Лермонтова „Маскарад“. Справа була так: в 1835 році М. Ю. Лермонтов подав п'єсу до драматичної цензури при III відділі власної канцелярії Миколи І. Шеф-жандармів Бенкендорф побачив драму уславлення „порока“ і запропонував замінити отруєння дружини Арбеніна „примиренням между господином і госпожею Арбеніними“. Лермонтов на це не пішов, а додав тільки новий, 4-й акт. Це не задовольнило цензуру, і в жовтні 1835 року п'єса була заборонена. В 1836 році Лермонтов знову пробував добитись дозволу, але п'єса також була заборонена. Мотивувалася заборона тим, що автор висміє бали Енгельгардтів і дав п'єсі не той кінець, який йому „был предписан“. Після смерті поета „Маскарад“ був дозволений до друку 1842 року, але вже 1846 року його знову заборонили. На сцену „Маскарад“ зміг потрапити тільки після революції. Його поставив В. Е. Мейерхольд. До століття з дня заборони цензурою „Маскарада“ п'єса була поставлена в Ленінградській драмі.

Листи Шаміля і Абдурахмана. Ще в 1853 році в Азіатський музей потрапили 9 листів Шаміля. Ці листи були захоплені в 1849 і 1852 рр. Листами користуватись було заборонено до 1873 року, коли академік Дорн д'істав дозвіл частково використати їх для друку. Листи Шаміля тепер вивчаються, вони являють великий літературний інтерес. Останнього часу серед цих матеріалів знайдений рукопис спогадів зятя Шаміля Абдурахмана. Абдурахман проробив з Шамілем усі подорожі по Росії. В цьому рукописі він дав цікаві описи побуту царської Росії 60 років минулого сторіччя. Дано також надзвичайно цікавий опис Петербурга, його фабрик, заводів, першої залізниці тощо. Листи Шаміля і спогади Абдурахмана є літературними зразками пізнього арабського письменства.

Архів Лєскова. Державний літературний музей придбав цінні матеріали про Н. С. Лєскова. Ці матеріали становлять архів письменника. Придбано їх у сина письменника А. Н. Лєскова.

Першу дуже цінну групу матеріалів складають рукописи Н. С. Лєскова в кількості 146 номерів. Рукописи всі чорнові, при тому деякі з них належать до тих творів, які з'явилися були в пресі, але з різних причин, передусім цензурних, — лишилися незакінченими. Такі, наприклад, рукописи роману „Чертовы куклы“, який друкувався в „Русской мысли“ 1890 г., в № 1, але лишився незакінченим. В ньому автор під вигаданим ім'ям подав Миколу I і Карла Брюлова. Видруковано тільки першу частину роману. З листів Лєскова можна встановити, що другу частину роману він сам вважав за неможливе опублікувати. Сім варіантів початку „Чертовых кукол“, що є в музеї, не мають нічого спільного з текстом роману. Подальше спеціальне вивчення цих рукописів має встановити їх характер і призначення.

Те ж саме треба сказати і про роман „Соколий перелет“, який було припинено друком на бажання самого Лєскова.

Чорновий рукопис: „Заячий ремиз. Наблюдения, опыты и приключения

Онаприя Перегуда из Перегудова. Повесть“, дає можливість встановити історію створення цієї повісті.

Сила рукописів — це тексти незакінчених і невидрукованих творів Лєскова і таким чином промовляють про невиконані плани письменника.

Є рукописи вже закінчених творів Н. С. Лєскова, набраних для друку і вирізаних з журналу, як от стаття без дати „Архиерейские наречения и хиромантия“, опублікована в „Историческом вестнике“ за 1886 р., але заборонена цензурою, і „Бракоразводное забвение (причины разводов брачных по законам греко-российской церкви)“. Стаття була набрана і видрукована для грудневого номера „Исторического вестника“ 1885 р., але вирізана цензурою.

Крім рукописів самого Лєскова є ще у придбаному архіві Лєскова 75 чужих рукописів, правлених рукою Лєскова або з його примітками й супровідними статтями; із них деякі правила за матеріал Лєскову.

Другу групу матеріалів із архіву Н. С. Лєскова, також дуже цінну, становлять його 70 листів до шістнадцяти осіб. З них відзначимо листи до І. А. Гончарова, Н. А. Лейкіна, двадцять два листи до А. І. Фарєсова. Ці листи були опубліковані самим А. І. Фарєсовим у його книзі „Против течения. Н. С. Лєсков. Его жизнь, сочинения, полемика и воспоминания о нем“, 1904 р. Деякі листи видруковано з силою змін і пропусків та вставок від упорядника.

Далі 319 листів до Лєскова від різних осіб: І. С. Аксакова, П. А. Гайдебурова, В. М. Лаврова і ін.

Останній відділ архіву — іконографія Н. С. Лєскова (65 номерів): окремі портрети письменника, його родичів, а також групові портрети Лєскова, редакції „Северной Пчелы“ 1860 р., в якій працював Лєсков, тощо.

Книжкові новини. Партвидав ЦК КП(б)У випустив брошуру Я. Бермана і Н. Челяпова „Советская конституция на новом этапе“. В брошурі — постанови ЦК ВКП(б) і VII з'їзду рад про зміни в радянській конституції.

„Соцэкгиз“ випустив книгу записок голландця Я. Стрейса „Три до-

стопамятних и исполненных многих превратностей путешествия", в якій автор описує свою подорож до Феодално-кріпосницької Росії. Книга містить цінний історичний матеріал. Ілюстрації подано з першого голландського видання 1673 року.

"Военгиз" випустив нарис К. Фельдмана "Восстание на "Потемкине".

"Гослитиздат" випустив третій том творів Шарля Луї Філіппа "Мари Донадьє" в пер. Л. Я. Гуревича, за редакцією А. В. Фьодорова.

"Средний человек" — книга оповідань А. Ерліха випущена видавництвом "Советский писатель" другим, доповненим, виданням.

Видавництво "Молодая Гвардия" випустило книгу Б. Верховського "Семь барьеров" — захоплююча воєннотактична гра молоді.

Наукові сили для Півночі, Ленінградському інституту народів Півночі — 10 років. За цей час інститут, один з фундаторів якого є професор В. Г. Тан-Богораз, випустив 150 працівників середньої й вищої кваліфікації — наукових працівників для Півночі. Студенти цього інституту — чукчі, лопарі, ненці, якути, юкагіри, тунгуси тощо. Студентський актив працює разом з професурою в Дослідчій асоціації, яка розробила письменність для п'ятидцяти народів, розробила 26 граматик, що стали основою у нас і за кордоном при вивченні народів Півночі. Видані ар-

хівні матеріали по колоніальній політиці царату на Камчатці і в Якутії.

Нова радянська опера, Ленінградський композитор Іван Дзержинський дав нову радянську оперу "Тихий Дон" за романом М. Шолохова. Ленінградські театральні критики відзначають надзвичайну талановитість молодого композитора, глибоку ліричність опери, насичені співучими народними мелодіями, повної сили і революційного оптимізму. В жовтні вперше ця опера була поставлена ленінградським Малим Оперним театром. Театр одержав від Шолохова привітальну телеграму у відповідь на лист до нього. В телеграмі Шолохов побажав театрові успіху в роботі над першою великою радянською оперою молодого композитора.

Перша п'єса про героїзм чөлюскінців. В Ленінграді з надзвичайним успіхом ставиться п'єса чөлюскінця - орденоносця письменника С. Семьонова "Не сдадимся!". На першому спектаклі прем'єри в залі Великого драматичного театру були присутні герої чөлюскінської епопеї з Отто Юльевичем Шмідтом на чолі. Після третьої дії публіка викликає на сцену любимого вченого — Шмідта і виконавця головної ролі п'єси (професора Оттона) — нар. артиста Монахова. Отто Шмідт тисне руку великому артистові, дякуючи за майстерну гру і за утворення "народно-героїчної вистави".

КРИМСЬКА АСРР

В держвидавці Криму. Татарський поет Товар Іргат Кадир, автор відомих пісень: "Марш Червоної Армії" та "Комсомолка", здав держвидавці Криму свою нову поему "Ісмаїл". Герой поєми — наймит. Поєма значною мірою автобіографічна, оскільки сам автор — колишній наймит, який розвинув свій талант і став відомим серед мас, як майстер слова, лише завдяки правильній національній політиці радянської влади.

Цього року Кримський держвидав видасть твори 7 радянських письменників Криму: т. т. Джетере, Габілева, Тинчерова, Шеміль-Заде, Іргата Кадир, Фетісламова та Алтавлі. З них три п'єси: Джетере — "Хто кого",

Габілева — "Весна життя", Тинчерова — "Алмайські" і три поєми: Шеміль-Заде — "Дніпрельстан", Іргат Кадир — "Ісмаїл" та Алтавлі — "Ця доба" ("Дніпрельстан" і "Ця доба" вже вийшли), крім того, оповідання письменника Фетісламова.

Зараз із збірок віршів татарських поетів: Алтавлі, Шеміль-Заде та Умера Ірчі укладається антологія для перекладу на російську мову; перекладатимуть т. т. Булдєєв і Панін.

Перекладені з російської на татарську й незабаром вийдуть з друку — роман рос. письменника Фадєєва "Разгром" та вибрані поєзиї Лермонтова, Пушкіна і Дем'яна Бєдного. Також нещодавно перекладено на

татарську мову два томи з числа шеститомника творів М. Гопького.

Крім того, держвидав Криму до 1-го січня 1936 р. має видати татарською мовою ряд с.-г. і технічної літератури та додатково шкільну літературу.

Ювілей Самокіша. В зв'язку з 50-річчям художньої діяльності академіка М. С. Самокіша, в кримському державному театрі відбулися ювілейні збори. На ювілей прибула делегація з Москви на чолі з академіком Яковлевим. Увагу всіх привабила незвичайна своєю яскравістю виставка картин видатного художника - баталіста. В 11 тисячах картин відбиті найвишуканіші полії. Особливою барвистістю відзначаються картини Самокіша про епізоди громадянської війни. Академік - художник з нагоди 50-річчя художньої діяльності одержав багато привітань.

Казки й легенди кримських татар. Кримське державне видавництво випускає ціну працю „Казки й легенди татар південного берега Криму“. Матеріали записані від народних розповідців, колгоспників і колгоспниць. В казках і легендах відбито побут пригноблених трудових мас та історичні моменти з життя кримських татар.

Стародавня стоянка, Експедиція радянської секції міжнародної асоціації вивчення четвертичного періоду в Європі закінчила дослідження стародавньої стоянки первісної людини в Криму в печері поблизу села Уркуста, Балаклавського району. Стоянка належить до часів понад 10.000 років до нашої ери.

Знайдено численні крем'яні знаряддя, рештки їжі людини у вигляді подрібнених кісток диких тварин, кісткове шило, ручка якого прикрашена у вигляді голови тварини і т. д.

Студія академіка Самокіша. Відомий художник - баталіст професор Самокіш дванадцятий рік працює викладачем. Оскільки в Криму досі немає Спільки художників, то вся молодь, що цікавиться мистецтвом, звертається за порадою і консультацією до цього найстарішого митця. У Самокіша є 40 учнів. Серед них —

літні й старі художники, як Іванов, Кехелик і Савченко. Вони одвідують професора, прагнучи ще більш удосконалити й поглибити свою майстерність. Проте, серед учнів професора переважає молодь. Найталановитіший споміж них син симферопольського робітника і сам робітник Яків Басов. Запас Басов вчиться на 3-му курсі Академії Улітку цього року він побував у м. Симферополі і намалював кілька етюдів. Басов має досягнення в жанрах, пейзажах і портретах. На думку проф. Самокіша, з нього вийде значний художник.

Цього року до Академії вступили по закінченні лев'ятинської школи Беліцький та Едігер Кетті. Обидва вони талановиті художники. Цікаво, що в професора є 4 учні - заочники.

Умови ж (приміщення і його устаткування) для успішної роботи не притягні. На це повинен звернути увагу НКО.

Над чим працюють кримські художники. Художник Самокіш працює над картиною під назвою „Перехід Червоної армії через Сиваш“. Цю картину призначається для Харківського Історичного Музею.

Художник Богаєвський бере активну участь у готуванні до виставки „Донбас у малярстві“, яку буде відкрито на початку цього року. Художник Богаєвський готує ряд картин, що відбиватимуть минуле Донбасу та його виробництво.

Яр Мухамедов, талановитий художник самоук і автор картин — „Схід у Соціалізм“ та „Повстання кримських татар“, працює над новою картиною „Національна боротьба татар“.

У м. Симферополі створено організаційний комітет художників. Мета цього комітету — скликання Всекримської конференції для створення Спільки радянських художників.

У 1933 році в Москві буде влаштовано виставку мистецтва Східних народів Радянського Союзу. На цій виставці візьмуть участь мистецькі сили Дагестана, Ойратії, Бурято-Монголії, Туркменістана і Криму. Як перевірка готовості до згаданої виставки, в м. Симферополі буде проведено спробну виставку творів кримських художників.

ТАДЖИКИСТАН

Таджицька СРР, або Таджикистан, є одна з молодших радянських республік, яка утворилася 1929 року з Таджикистанської автономної республіки, до складу якої входила Ходжентська округа, та з Гірсько-Бадахшанської автономної області (пізніше). Столиця Таджикистану—Сталінабад.

За царсько-емірського панування в Таджикистані не було жодної фабрики, жодного заводу. Тільки за радянської влади почала утворюватись промисловість. Уже 1932 року в промисловість Таджикистану вкладено 61,20 тис. крб. Організовано ряд нових виробництв і підприємств. Утворені і працюють тепер Шурабські кам'яновугільні копальні, добувається нафта. У Ходжені збудовано величезний шовковий комбінат, там же збудовано великий консервний комбінат. Збудовано бавовноочисні заводи, млинарські комбінати, миловарни і маслобійні заводи.

У республіці широко розвинуто бавовництво. Тепер працює 9 бавовноочисних заводів, вкладається великі кошти і в сільське господарство. Зростає колгоспний сектор, що дає більше ніж 90% усієї продукції бавовника. Особливе значення має електробудівництво на р. Бахш. Електроенергія буде використана для розвитку культури єгипетського бавовника. Крім того, широко розвинена фруктовобробна промисловість: в Канбадамі збудовано найкращий в Європі фруктовопереробний комбінат. В Таджикицькій СРР знайдено золото, фосфорити, залізні руди, експлуатацію яких уже почато. В минулому Таджикистан був країною суцільної неписьменності. Нині понад 25% людності письменні; 1932 року працювало 1650 шкіл, виходило 19 районних газет, збудовано 45 клубів, десятки кіно, радіоустанов тощо.

Заходи до розвитку культурного будівництва в республіці. Рада Народних Комісарів Союзу РСР і Центральний Комітет ВКП(б) ухвалили постанову про заходи до розвитку господарства і культурного будівництва Таджикицької СРР.

У цій постанові Раднаркому і ЦК ВКП(б) велике місце відведено куль-

турно-побутовим заходам. Для усунення тримісних занять у міських школах і розвитку шкільної сітки в сільських місцевостях намічено збудувати середню школу з інтернатом в Сталінабаді, дві неповні середні школи, 15 початкових шкіл, 5 інтернатів і дообудувати три неповні середні школи, 5 початкових і два інтернати. У 1936 р. повинно бути забезпечене збудування трьох середніх шкіл, 8 неповних середніх, 20 початкових шкіл і 7 інтернатів при них. Асигнування на будівництво шкіл Таджикицької республіки, встановлені на 1935 р., збільшуються до 5 млн. крб. за рахунок резервного фонду РНК СРСР.

500 тис. карбованців намічено витратити на будівництво в Сталінабаді медичного технікуму на 300 учнів. Технікум повинен бути закінчений в 1937 р. Наркомземові СРСР запропоновано закінчити в цьому році проєктування і почати будівництво сільськогосподарського інституту в Сталінабаді на 350 чол. учнів, виділивши для цієї мети 500 тис. крб. У 1936 р. буде розгорнуте будівництво національного театру в Сталінабаді на 600-700 місць. На підготовку цього будівництва в 1935 р. асигнується 100 тисяч крб. Для збільшення сітки районних друкарень Таджикицької СРР виділяється 8 американок в додаток до 5, передбачених за основним планом.

Поема] колгоспника. Таджикицький поет Саадуло Рабей, делегат на всесоюзний з'їзд письменників, під вражінням подорожі до Москви написав поему "Подорож колгоспника". Цю поему недавно Рабей прочитав у себе у кишлаку Аракчин. Послухати поему зібралось багато дехкан сусідніх кишлаків. В поемі Рабей описує першу свою подорож за межі Таджикистану.

Саадуло Рабей—52 роки. Вірші він почав писати 30 років тому, висловлюючи свій гнів на емірський лад і свавілля гісарських беків. Друкуватися почав 1928 року.

Рабей—член колгоспу ім. Карла Маркса в Аракчин.

Татарський драматичний театр. Казань—столиця орденоносної Татарії—стає прекрасним соціалістичним містом, з широкими рівними вулицями і майданами, з п'ятишестиповерховими будинками, що потопають у зелені. Діпромист відкриває завсуч майбутнього—на його планах радісними лініями і фарбами сяє велика Казань. Старовинне озеро Кабан оточують нові величні будови. Серед них—театр. Зазначений на планах Діпромисту він вимальовується реальніше багатьох інших будівель: вже затверджено Раднаркомом ТРСР його архітектурний проект. Це буде одна з найкрасивіших будов міста, оснащена всіми досягненнями театральної техніки.

І всі—від художнього керівника академічного театру т. Ішмуратова до робітника сцени—мріють про той щасливий час, коли нарешті буде збудовано театр на березі озера Кабан.

Державний академічний театр виріс із свого теперішнього приміщення, як юнак із старого піджачка. Тісна стіна зв'язує і режисера і актора. Декоратор томиться від того, що не може показати далечині, глибини, височин. Стук молотка заповнює довгі антракти: сорок хвилин інколи виходить на зміну декорацій. Татарський академічний театр, звичайно, заслуговує кращих умовин. Це провідний театр для всієї Татарської республіки. Початок створення його належить до революційного періоду 1905 року. Тоді почала своє існування труп „Сайяр-Нур“. Національна буржуазія ця трупу хутко прибрала до рук. Демократичну течію заливали реакційні струмені.

Тільки Жовтень зміг вирвати татарський театр із міцних лабет буржуазії. Його революційним елементам було розв'язано руки. Вони виявили себе діяльними і такими сильними художньо, що вже з 1926 р. театр з правом можна було назвати академічним. Навколо нього з'єдналися кращі драматурги республіки: Тенчурін, Галі Оскар Камал, Шаріф Камал, Гусманов, Тапташ, Т. Гіззет, Баттал, Бураш і ряд інших.

Справжню силу його складали заслужені та народні артисти. Вони

відіграли величезну роль у створенні сьогодишнього татарського театру. Справжня майстерність і щира відданість радянській владі—такими рисами можна схарактеризувати плеяду видатних театральних діячів, до якої належать артисти: Султанов, Шамільський, Болгарська, Тайджарова, Мутін, Ільська, Уразіков, Абжалілев, Селімджанов.

Ці актори й зараз складають основний кістяк татарського театру. Десятиріччя працювали вони на сцені, відтворюючи художні образи класичної й сучасної драматургії. Вони примусили говорити татарською мовою героїв Шекспіра і Шіллера, героїв Кіршона і Афіногенова та багатьох інших.

Маючи сильні акторські кадри, академічний театр не має таких самих сильних режисерів. Це його найбільше лихо.

Більшість режисерів—молодь, яка глибоко ще не опанувала майстерність. Такого майстра-режисера, який був би авторитетом для старих заслужених акторів, театр ще не має. Підвищення кваліфікації режисерських кадрів—невідкладна проблема татарського театру.

Театр ще не має міцних творчих позицій. Це пояснюється тим, що і акторський і режисерський склад зібраний сюди з різних театральних шкіл. „Старі“ з трупи „Сайяр“, вахтанговці, вихованці московських театральних вишів. Кожний провадив свою лінію, мало думаючи про єдине творче обличчя театру. Це особливо яскраво видно з вистав, у яких елементи еклектизму легко виявляють навіть звичайний глядач.

Той самий еклектизм помітно і в оформленні вистав. Художники-декоратори Абдулін і Сперанський та ряд інших впадають з однієї крайності до другої—від футуризму переходять до натуралізму і т. ін. Тільки протягом останніх двох років ми маємо реалістичне оформлення вистав.

До 25-річного ювілею драматурга Шаріф Камала академічний театр виставив його нову п'єсу „За тумачем“. Цю п'єсу всі розцінюють як велике досягнення нашого найбільшого драматурга.

Театр з постановою п'єси не справився. Готування нашвидку, недостатнє трактування образів примусило керівництво театру вилучити постанову з репертуару і дати наступного сезону нову виставу, що відповідає художній та ідеологічній вартості п'єси.

З незмінним успіхом іде більш рання п'єса Шаріфа Камала „Гори“ та комедія „Хаджі дружиться“.

Яскравий образ старого хаджі дає заслужений артист Султанов. Гідною його партнеркою є заслужена артистка Болгарська в ролі першої дружини хаджі.

Режисер Ішмуратов зробив вдалу постанову нової п'єси К. Тенчуріна

„Іх було троє“. Це — життєрадісна п'єса з колгоспного життя. Витримана в м'яких тонах, пройнята добродушним юмором, постава незмінно користалася великим успіхом у глядачів.

З постанов минулого сезону слід відзначити ще п'єсу Бурнаша „Юні серця“ і „Запізнілий наказ“ Ш. Гусманова (п'єсу було відзначено на жюрі всесоюзного конкурсу).

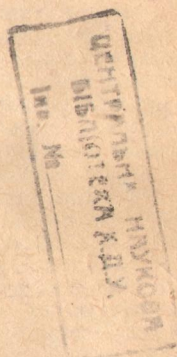
Крім постанов п'єс сучасних драматургів театр продовжує роботу над класиками. В поставах „Отелло“ Шекспіра та „На дні“ Горького татарський академічний театр також намагається знайти своє обличчя.

І. Сурков

Відповідальний редактор — І. Кириленко
Заст. редактора — Ю. Смолич

Видає Державне Літературне Видавництво

Техкерівник С. БІЛОКІНЬ
Коректор М. ОГЛОБЛІН

Друк. ім. Фрунає. Харків, Донець-Захарж., 6
Уповноважений Головліту 1372, замовл. 1273.
Тираж 4500. 12 1/2 друк. арк Папір ф. 62×94—
38 кг. 6 1/4 пап. арк. В 1 пап. арк. 90.624 літ.
Здано в роботу 5-ХІІ-35 р. Підписано до друку
7-І-36 р.

